

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Katedra filosofie
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Anglický jazyk - humanitní studia

KOMPARACE A ZHODNOCENÍ KONCE DĚJIN A
POSLEDNÍHO ČLOVĚKA F. FUKUYAMY A STŘETU
CIVILIZACÍ S. HUNTINGTONA

A COMPARISON AND EVALUATION OF THE END OF
HISTORY AND THE LAST MAN BY F. FUKUYAMA AND
THE CLASH OF CIVILIZATIONS BY S. HUNTINGTON

Bakalářská práce: 12 – FP – KFL - 180

Autor:
Adéla STÖGEROVÁ

Podpis:

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Martin Brabec, PhD.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
77	0	0	0	23	0

V Liberci dne: 30.7.2012

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra filosofie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(pro bakalářský studijní program)

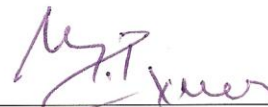
Pro (kandidát): Adéla Stögerová
Adresa: Lidická 68/31, Most, 434 01
Studijní obor(kombinace): Anglický jazyk – humanitní studia
Název BP: **Komparace a zhodnocení konce dějin a posledního člověka F. Fukuyamy a Sřretu civilizací S. Huntingtona.**
Název BP v angličtině: **A Comparison and Evaluation of The End of History and the Last Man by F. Fukuyama and The Clash of Civilizations by S. Huntington.**
Vedoucí práce: Mgr. Ing. Martin Brabec, PhD.
Konzultant:
Termín odevzdání: Prosinec 2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 8.11.2009

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): ADELA STÖGEROVÁ

Datum: 16. 11. 2009

Podpis: Adela Stögerová

- Cíl:**
1. Prostudování požadované literatury.
 2. Provedení analýzy textů na základě komparace publikací.
 3. Definovat, v čem se autoři liší.
- Požadavky:** Pravidelné konzultace.
- Metody:** Práce s literaturou a komparace.
- Literatura:**
- HUNTINGTON, S. *Střet civilizací*. 1. vyd. Praha: Rybka Publishers, 2001. 441 str. ISBN 80-86182-49-5.
- FUKUYAMA, F. *Konec dějin a poslední člověk*. 1. vyd. Praha: Rybka Publishers, 2002. 379 str. ISBN 80-86182-27-4.
- BARŠA, P. *Západ a islamismus: střet civilizací, nebo dialog kultur?* 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. 187 str. ISBN 80-85959-96-8.
- KADLECOVÁ, K. Samuel Huntington. *Reflex*. 2009, roč. XX./02, č. 2, s. 60-63. ISSN 0862-6634.

Čestné prohlášení

Název práce: Komparace a zhodnocení konce dějin a posledního člověka F. Fukuyamy a střetu civilizací S. Huntingtona
Jméno a příjmení autora: Adéla Stögerová
Osobní číslo: P07000837

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 30. 7. 2012

Adéla Stögerová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat mému vedoucímu práce, panu Mgr. Ing. Martinu Brabcovi, PhD. za jeho cenné rady, podporu, ochotu a trpělivost při psaní této bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá dvěma koncepty budoucnosti z pohledu F. Fukuyamy, který tvrdí, že celý svět spěje k liberální demokracii a tudíž to pro něj znamená konec dějin, a S. Huntingtona, který je přesvědčen, že budoucnost světa bude ve znamení konfliktů mezi jednotlivými civilizacemi, neboť příčinou střetů již nebudou politické a ekonomické problémy, nýbrž problémy kulturní. Hlavní použitou metodou zpracování informací je analýza literárních pramenů.

Klíčová slova

Liberální demokracie, demokracie, dějiny, konec dějin, thymos, moderní přírodoěda, rab a pán, Západ, úpadek Západu, kultura, kulturní identita, civilizace, střet civilizací, náboženství, modernizace, studená válka, konflikt, multicivilizační svět.

Annotation

Bachelor's thesis is dealing with two concepts of the future from the point of view of F. Fukuyama, who claims that the whole world is moving towards liberal democracy, which he sees as the end of history and S. Huntington, who is certain that the future will bring conflicts among individual civilizations because the purpose of clashes will not be based on political and economical problems, but on cultural problems. The main method of handling information is analysis of literary sources.

Key words

Liberal democracy, democracy, history, the end of history, thymos, modern natural science, master and slave, the West, decline of the West, culture, cultural identity, civilization, the clash of civilizations, religion, modernization, the Cold War, conflict, multi-civilization world.

Obsah

1	ÚVOD	7
1.1	Cíl bakalářské práce	7
1.2	Autoři	8
2	DĚJINY A KULTURA	9
2.1	Hegel a dějiny	10
2.2	Pán a rab	13
2.3	Univerzální dějiny	15
2.4	Civilizace	17
2.5	Kulturní identity	20
2.6	Náboženství	21
2.7	Úpadek Západu a obroda nezápadních společností	25
3	LIBERÁLNÍ DEMOKRACIE	27
3.1	Svoboda a mravnost	28
3.2	Demokracie	29
3.3	Liberální demokracie	33
3.4	Lidská práva	38
4	PRÁCE	42
4.1	Boj a touha po uznání	42
4.2	Thymos	44
4.3	Megalothymie a isothymie	46
5	KONFLIKTY	49
5.1	Civilizace dříve a dnes	49
5.2	Univerzální civilizace a homogenní stát	52
5.3	Západ versus zbytek světa	56
6	MODERNÍ SVĚT	61
6.1	Poslední člověk	61
6.2	Budoucnost Západu	63
6.3	Rozdělený svět či střet civilizací?	65
7	ZÁVĚR	72
8	POUŽITÁ LITERATURA	75

1 ÚVOD

1.1 Cíl bakalářské práce

Cílem bakalářské práce je porovnat názory dvou amerických politologů Francise Fukuyamy a Samuela P. Huntingtona, kteří se vyznačují odlišnými koncepcemi stran budoucnosti. V práci zpracovávám informace z díla Francise Fukuyamy *Konec dějin a poslední člověk* a knihy Samuela P. Huntingtona *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*.

Koncem 20. století se objevily prognózy následujícího vývoje světa, kdy jedna z nich tvrdí, že prostřednictvím směřovaného procesu dějin a moderní přírodovědy se svět ubírá vstříc liberální demokracii, jakožto prozatím nejdokonalejší formě vlády. Dále říká, že dojde k rozdělení světa na historickou a posthistorickou část, přičemž konec dějin zapříčiní vznik posledního člověka. Druhý přístup nám ukazuje vizi světa, který se v následujících letech bude muset vypořádat s novým rozdělením sil. Svět již nebude tvořen dvěma silnými bloky, tedy USA a Sovětským svazem, ale osmi navzájem se ovlivňujícími civilizacemi, jejichž potenciální rozpory v oblasti rozličných kultur a přístupu k chápání světa by mohly vést ke katastrofě v podobě globální války.

Nejprve se věnuji dějinám a tomu, jak je chápe Hegel, jelikož se na něj odvolává Fukuyama. Rozdělení společnosti na pány a raby a otázka univerzálních dějin následuje v dalších kapitolách. Zaměřuji se na pojmy civilizace a kulturní identity z hlediska Huntingtona a na obrodu náboženství, které zasáhlo skoro celý svět. Dále se zmiňuji o slábnoucím vlivu Západu a stále rostoucí síle ostatních civilizací.

V další části se zabírám svobodou, mravností a demokracií. Popisuji liberální demokracii a lidská práva, které jsou spolu úzce spjaty. Vymezuji, co je to boj a touha po uznání z pohledu Hegela. Thymos, megalothymie a isothymie jsou tématem následujících kapitol.

V konečné části se věnuji civilizacím nynějším i dřívějším a také tomu, zda-li je možné vytvořit homogenní stát či univerzální civilizaci. Následně se zabývám vymezením Západu a jeho možnými budoucími soupeři. V neposlední řadě uvádím popis posledního člověka, který je výtvozem moderní doby. Zamýšlím se nad budoucností Západu a též nad tím, jestli dojde ke střetu civilizací či k rozdělení světa na dva celky.

1.2 Autoři

Francis Fukuyama je známý americký filosof, spisovatel, sociální analytik a politický komentátor, který se narodil v roce 1952 v Chicagu jako syn protestantského kazatele. Působil jako člen pracovní skupiny pro politické plánování při Ministerstvu zahraničí USA a jako konzultant společnosti Rand Corporation. Též pracoval jako profesor mezinárodní politiky ekonomie na univerzitě Johna Hopkinse v Marylandu.

Světové proslulosti dosáhl i psaním knih, kdy se ta nejznámější zrodila z eseje *Konec dějin* a dostala název *Konec dějin a poslední člověk*, kterou napsal roku 1993. Fukuyamova vize o konci světa získala mnoho obdivovatelů, ale zároveň také kritiků. Obě skupiny mu vyčítaly přehnaný optimismus, což následně potvrdilo několik faktorů, mezi nimiž se například objevuje problematické ustálení demokratických režimů v mnoha zemích, konflikt v bývalé Jugoslávii či teroristické útoky v USA z roku 2001. Roku 1996 napsal knihu *Důvěra* a o tři roky později *Velký rozvrat*. Tématem těchto dvou knih jsou vztahy mezi hospodářským rozvojem a společenskou soudržností. Svými názory a myšlením ovlivnil Novou pravici.

Samuel Huntington se narodil v USA, v New Yorku roku 1927. Jedná se o uznávaného vědce, který působil jako vysokoškolský učitel a politický komentátor. Intelektuálně ovlivnil několik oblastí, a to například vojenskou politiku, strategii a vztahy mezi vojáky a civilisty a zvláště pak studia americké srovnávací politiky a politiky méně vyspělých společností. Pracoval kupříkladu jako poradce pro bezpečnost a plánování při Národní radě bezpečnosti v Bílém domě v době vlády prezidenta Jimmyho Cartera.

Veřejnost ho zná jako autora několika knih a především té, která nese název *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*, kterou napsal v roce 1996. Vznikla na popud Huntingtonova stejnojmenného článku v časopise *Foreign Affairs* v roce 1993. V knize *Třetí vlna*, kterou napsal roku 1991, zavedl pojem „vlny demokratizace“. Píše v ní, že jednotlivé kultury šíření demokracie nebrání a že nastolení liberální demokracie ve světě má velmi nadějnou budoucnost.

2 DĚJINY A KULTURA

V následujících kapitolách se věnuji Hegelovu vymezení dějin, které chápe jako cestu ke svobodě. Zmiňuji rozdělení společnosti na pány a raby, na jehož základě Fukuyama popisuje historický vývoj. Také se zaměřuji na to, jak autor rozumí pojmu univerzální dějiny. Kulturní identity jsou tématem další části, neboť rozdíly mezi nimi vidí Huntington jako nejpravděpodobnější příčinu konfliktu do budoucna. Vymezuji pojem civilizace, který je pro Huntingtona klíčovým. Popisuji i obrodu tradičních náboženství, jelikož spolu s dalšími jevy zapříčinila obrození kultur v různých zemích. Nakonec se zabývám i stále se zmenšujícím vlivem Západu a možnými důvody tohoto úpadku.

2.1 Hegel a dějiny

V této kapitole zmíním, jak k dějinám přistupoval představitel německého idealismu, Georg Wilhelm Friedrich Hegel, jehož myšlenkám se Fukuyama věnuje a navazuje na ně.

Hegel byl přesvědčen, že lidské dějiny mají účel a význam a že jejich směr se ubírá k uvědomění si svobody. Do světových dějin nezahrnuje „orientální svět“, kam řadí Indii, Čínu a starou Perskou říši, jelikož je chápe jako uskupení, která nebyla schopna překonat určitý stupeň vývoje. V těchto společnostech se vyskytuje pouze jeden svobodný občan, a to panovník. Všichni ostatní jsou nesvobodní a podléhají jeho vůli. V Číně osobní nezávislost chybí z toho důvodu, že je vláda státu založena na paternalismu. V Indii je absence nezávislosti zapříčiněna kastovním systémem, na jehož základě je každému člověku přiděleno postavení ve společnosti, které se nedá změnit.

Počátek opravdových dějin leží v Perské říši. I když Perská říše nebyla rovnostářská, možnost růstu svobody zde byl, a to zásluhou vlády krále, která byla založena na obecném principu, který vyžadoval podřízení se krále zákonům a poukazoval na to, že vládnutí krále není bráno jako přírodní skutečnost.

Když došlo ke střetu mezi Perskou říší a starým Řeckem, byl despotismus nahrazen řeckými městskými státy. Hegel se domníval, že i když se svoboda ve starém Řecku objevovala, nebyla plně rozvinuta ze dvou důvodů. Tím prvním je, že řecká idea svobody nepopírá otroctví, které bylo nutné pro správný chod řecké formy demokracie. Otroci vykonávali každodenní činnosti, kdežto řečtí občané se účastnili veřejných shromáždění a byli tak svobodní. To, že nedokázali rozlišit vlastní zájmy od zájmů obce je druhým důvodem. Jejich jednání bylo výsledkem obyčejů a zvyků.

Důležitou moc připisovali staří Řekové věštbám, na něž se obraceli pokaždé, když se měli rozhodnout. Řekům pro dosažení svobody chyběla kritická reflexe, o niž se pokusil Sokrates skrze dialog, který měl ukázat, že přijetí zvykové mravnosti nestačí. Hegel přijímá Sokratovo odsouzení k smrti, protože chápe, že Sokrates dialogem narušil to, na čem byla řecká obec založena a vystavil ji tak nebezpečí.

Římský svět na zvykové mravnosti postavený nebyl, jelikož jeho stavebními kameny byly politická ústava a systém zákonů. Římané sice disponovali abstraktní svobodou, ale chyběla jim svoboda konkrétní, kterou se pokoušeli najít skrze obrácení se ke stoicismu, skepticizmu nebo epikureizmu. Cílem těchto škol je znevážit jmění, politickou moc, světskou slávu a další nabídky reálného světa, abychom byli s to naleznout pravý život. Avšak ani to nebylo dostačující, jelikož lidé jsou bytostí jak duchovní, tak i přírodní a aby byl člověk schopen odvrátit se od materiálních sil, musel přijmout křesťanství, neboť před Bohem jsou si všichni lidé rovni. Křesťanství zbavuje člověka závislosti na věštách a také nahrazuje zvykovou mravnost řeckých států za mravnost, která svůj původ spatřuje v duchovní ideji lásky.

Po pádu Římské říše přichází období, které nazývá „germánský svět“, do něhož zahrnuje Německo, Skandinávii, Nizozemí a Británii. Pro Hegela je to období velmi temné a jen reformaci vidí jako něco, co vede k moderní době. Reformace vznikla jako nutná reakce na amorálnost církve, která spojila Božství s hmotným světem například tím, že prodávala odpustky. Je to právě reformace, kdo hlásá, že není zapotřebí žádná vnější moc, jelikož „*Individuální svědomí je nejvyšším soudcem o pravdě a dobru.*“¹ Ovšem aby se člověk stal duchovní bytostí, nestačí křesťanství jen přijmout. Důležité je, aby si utvořil ze světa místo, kde by jako duchovní bytost mohl žít.

¹ P.Singer, Hegel, Praha 1995, s. 31.

Osvícenci 18. století byli názoru, že je nutné, aby se sociální instituce podřídily obecným principům rozumu, protože jen na tomto základě je lidé přijmou a spolu s nimi společnou morálku, vládu a ústavu. Reformace nicméně vyústila v jistou formu despotie. „*Chybou byl pokus uvádět do života čistě abstraktní filosofické principy bez ohledu na sklony lidí. Tento mylný pokus byl založen na nepochopení úlohy rozumu, který nesmí být aplikován v izolaci od existujícího společenství a lidí, kteří je vytvářejí.*“²

Pozitivní dopad měla reformace na Německo, kde došlo k vytvoření kodexu práv, který nastolil svobodu vlastnictví a osobní svobodu. V tomto bodu dosáhla idea svobody svého konce, neboť dvě základní podmínky byly splněny a to, že skutečný svět podléhal sociálním institucím a byl organizován racionálně, a zároveň to, že se lidé rozhodovali na základě svého vědomí a svědomí.

Někteří filosofové žijící před Hegelem si mysleli, že existuje stálá lidská povaha, nicméně Hegel tento názor nesdílel. Domníval se, že základní potřeby se sice nemění, ale zato věřil, že elementární povaha člověka daná není, jelikož je formována společností a dobou. Německý filosof spatřoval konec dějin bitvou u Jeny roku 1806. Liberální demokracie tehdy sice nezvítězila ve světě, ale byly položeny její základy ve vyspělých zemích. Liberální demokracii se nemohlo nic vyrovnat kvůli tomu, že uvnitř měla malé, či vůbec žádné rozpory.

I když bývají Hegelovy myšlenky považovány za extrémní, musím s ním souhlasit ve všech výše zmíněných bodech a dokonce jsem přesvědčená, že Hegel má pravdu i v tom, když říká, že jedinec je ovlivněn jak společností, ve které žije, tak i dobou. Často se mylně domníváme, že jsme svobodní a můžeme si dělat to, co chceme, nicméně ve skutečnosti jsme ovládáni historickými a sociálními silami naší doby, což si ale mnohokrát neuvědomujeme a ani nad tím nepřemýšlíme. Podle mého názo-

² P. Singer, Hegel, Praha 1995, s. 33.

ru to může být tím, že jakožto občané žijící v zemi, ve které vládne liberální demokracie, jsme přesvědčeni, že tato forma vlády chrání naše práva a zajišťuje nám tak svobodu i rovnost.

2.2 Pán a rab

V této části se zaměřím na pojmy pán a rab, které souvisí s Hegelovým pojetím člověka. Vymezení této koncepce je důležité pro další pochopení Fukuyamových myšlenek, a proto ho zde zmiňuji.

Hegel udává, že to, co každá osoba požaduje od druhé je poznání a uznání. „*Každá osoba tedy potřebuje tu druhou, aby si zjednala své vlastní vědomí o sobě.*“³ Lidé se ale nemohou uznávat jen tak, jelikož proces uznání vyžaduje, aby sebevědomí člověka bylo čisté a aby bylo zbaveno veškerých materiálních předmětů. Avšak sebevědomí je připoutáno ke dvěma materiálním objektům, a to k našemu živému tělu a i k živému tělu jedince, od něhož vyžadujeme uznání. Aby člověk dokázal, že není spojen s ani jedním objektem, je třeba, aby se pustil do boje na život a na smrt s člověkem, od kterého žádá uznání.

I když se zdá, že v přirozeném stavu (Hegel tento termín nikdy nepoužil, ale pro lepší srozumitelnost ho zde zmiňuji) každý člověk touží po skolení protivníka, zdaleka tomu tak není. V případě, že silnější zabije slabšího, zničí svůj zdroj uznání, které je bráno jako nutný prvek pro posílení jednotlivcovo sebevědomí. Přemožitel tedy ušetří svého rivala, jelikož si uvědomuje jeho důležitost, ovšem prvotní rovnováha mezi oběma jedinci mizí a je nahrazena nevyváženým vztahem, kdy pán je nezávislý a rab závislý.

³ P. Singer, Hegel, Praha 1995, s. 78.

Hegel říká, že tato situace není trvalá, jelikož pán sice má rabovo uznání, ale pohlíží na raba jako na něco horšího, protože pro něj není rovnou bytostí. Na druhou stranu rab, v pánových očích věc, se pohybuje ve vnějším světě a vytváří produkty. „*A když tak činí, mění své vlastní ideje v něco trvalého, ve vnější objekty.*“⁴ Na základě práce si rab uvědomuje své vlastní já a vědomí.

Útěchou je pro raba stoicismus, který mu ukazuje, že se může odpoutat od svého fyzického těla a nalézt povzbuzení a útěchu v mysli, jelikož tam pán nemůže. Ne příliš pozitivně se autor vyjadřuje o náboženství, které staví lidskou přirozenost proti sobě samé, jelikož náboženství podporuje odloučení Boha od člověka a jeho světa. Člověk si vlastně neuvědomuje, že „*...ty duchovní kvality, které na Bohu uctívá, jsou ve skutečnosti kvality jeho vlastního já.*“⁵

Fukuyama navazuje na Hegelovy myšlenky a píše, že pán je lidštější nežli rab, jelikož je s to potlačit svou lidskou přirozenost kvůli uznání. Naopak rab by se dal připodobnit k ustrašenému tvor, který se bojí smrti. „*Zpočátku je kvůli někdejšímu strachu nucen pracovat k uspokojení pánových potřeb. Motiv jeho činnosti se však nakonec mění. Obava z okamžitého trestu je vystřídána smyslem pro povinnost a sebekázní a rab se naučí potlačovat v zájmu práce své živočišné potřeby.*“⁶

Pán se, na rozdíl od raba, nevyvíjí, ale stagnuje, a protože uspokojuje své potřeby na základě rabovy práce, netrpí nedostatkem. Riskuje sice život v bitvách a získává území, ale jeho chování nevede k historickému pokroku. Prostřednictvím raba vzniká moderní přírodověda, neboť on je s to pracovat s přírodními materiály a přetvářet je v objekty a jen on si dokáže podmanit přírodu a pracovat s technologií a vědou, na základě čehož se stává svobodným jedincem, jež znovunalézá lidství, které ztratil v krvavé bitvě.

⁴ P. Singer, Hegel, Praha 1995, s. 81.

⁵ P. Singer, Hegel, Praha 1995, s. 83.

⁶ F. Fukuyama, Konec dějin a poslední člověk, Praha 2002, s. 194.

Nalezení rabovy svobody předchází dlouhodobý proces sebevzdělávání, kdy se učí potlačovat strach ze smrti a přemýšlí o legitimní svobodě, ke které se snaží dostat skrze ideologie. Nejdůležitější rabskou ideologií je pro Hegela křesťanství z toho důvodu, že zavedlo rovnost všech lidí před Bohem. Ovšem i tak musí být na křesťanství nahlíženo jako na ideologii, jelikož je nedokonalé v tom smyslu, že nabízí spásu v království nebeském a ne na zemi.

Stran mého názoru na toto téma, umím si představit, že na počátku opravdu byla jakási krvavá bitva, která rozdělila lidi na pány a raby. Tento stav svým způsobem trvá do dnešní doby, jelikož existuje mnoho bohatých lidí, které bych přirovnala k pánům, jelikož nic nedělají a pouze si užívají svého bohatství. Na ostatní jedince pohlížejí shora a neuznávají je jako sobě rovné. Co se týká nemajetných lidí, ti musí neustále pracovat, aby přežili do dalšího dne. Možná, že jednoho dne se všichni pracující lidé vzbouří proti těm majetným a svrhnou je. Pak by se mohlo stát, že na zemi zavládne pravá demokracie, kdy si budou všichni rovni, ale jako realista si troufám tvrdit, že k tomu nikdy nedojde.

2.3 Univerzální dějiny

Tématem této kapitoly jsou univerzální dějiny v tom smyslu, jak je chápe a popisuje Fukuyama.

Pro Fukuyamu jsou dějiny „...*nedílným, souvislým evolučním procesem, jehož součástí jsou zkušenosti všech národů ve všech dobách.*“⁷ Zároveň dodává, že dějiny se nedějí nahodile, ale jsou usměřňovány pokrokem skrze moderní přírodovědu a boj o uznání.

⁷ F. Fukuyama, Konec dějin a poslední člověk, Praha 2002, s. 11-12.

Dějiny vidí jako proces, který započal krvavou bitvou o prestiž, kdy se rab bál a pán riskoval. V průběhu světa se dějiny vyvíjely a byly poháněny rabovou touhou po uznání. Dalo by se říci, že smyslem lidských dějin je nalezení způsobu, jak uspokojit touhu rabů i pánů po uznání na vzájemném a rovném základě.

Konec dějin se uskuteční, až dojde k nastolení takového režimu, který nalezne odpověď na tento problém, a proto Fukuyama vidí jako nejlepší možné řešení přijetí liberální demokracie, která naplňuje lidské představy o spravedlivém, politickém a společenském řádu. Pojem univerzální dějiny chápe stejně jako pojem světové dějiny. Pod tímto termínem bychom si měli představit snahu o nalezení takové vzorečky, který by logicky odpovídal vývoji celého lidstva a společnosti, a podle kterého bychom se mohli řídit.

V historii se dějinami zaobíralo nemálo historiků, filosofů či vědců. Fukuyama například předkládá Aristotelův objev. Aristoteles se ve svém díle *Politika* pozastavuje nad tím, že společnost není schopna setrvat u jednoho režimu po celou svou existenci, čili dochází k pravidelnému střídání režimů. K velkému pokroku stran chápání dějin a světa došlo přibližně v 16. století, kdy se začala rozvíjet vědecká metoda, na níž se podílel jak Descartes, Bacon, tak i Galileo. Vynálezy tehdejší doby, jako byl například střelný prach a kompas, znamenaly posun v myšlení lidstva a to tím směrem, že si společnost uvědomila, že příroda je ovládnutelná.

I když Fukuyama v knize popisuje několik myslitelů a pisatelů, kteří se pokoušeli o sepsání světových dějin, jejichž společným rysem je pokrok ve vývoji společnosti, za nejdůležitější pojetí světových dějin považuje Hegelovy myšlenky a výklad tohoto pojmu, které jsou zmíněny v předchozích dvou kapitolách.

Osobně nesdílím názor, že by měl konec dějin nutně znamenat nastolení liberální demokracie. V historii docházelo a stále dochází k nahrazování starých režimů no-

vými. Proto se domnívám, že liberální demokracie nemůže být konečnou formou vlády, jelikož není schopná vyřešit například otázku životního prostředí. Po liberální demokracii přijde jiná forma vlády, lepší než liberální demokracie, ale jestli bude konečnou formou, to jisté není. Myslím si, že nikdy nedojde k nastolení dokonalého režimu, jelikož pokaždé se najdou problémy, ať už sebemenší, které daný režim nebude schopen vyřešit.

2.4 Civilizace

Jelikož je Huntingtonovo chápání světa postaveno na paradigmatu multicivilizačního světa, v této kapitole se budu věnovat pojetí civilizace. Zmíním, jaké Huntington rozlišuje vztahy mezi civilizacemi, a vymežím jejich strukturu.

Civilizace je kulturní útvar, který není součástí žádného vyššího kulturního uspořádání. Aktuálně se na světě nachází osm civilizací, které jsou blíže popsány v kapitole Civilizace dříve a dnes. Hranice mezi těmito civilizacemi jsou chápány jako možná místa střetů a konfliktů do budoucna. Autor dokonce tvrdí, že vypukne-li světová válka, bude se odehrávat právě v těchto mezích.

Lidé z jednotlivých civilizací se odlišují tím, jak rozumí společnosti, vztahům mezi lidmi a také tím, jak chápou lidská práva a pojmy jako svoboda a povinnost. Je zřejmé, že rozdíly mezi samotnými civilizacemi jsou daleko více zakořeněné než ty, které bychom našli mezi ideologiemi.

Rozhodujícím bodem, který formuluje civilizaci je sice náboženství, avšak není nutné, aby se lidé stejné rasy ocitli pouze v jedné civilizaci, jelikož například vyznavači křesťanství žijí v odlišných civilizacích. Dalším znakem civilizací je, že se jedná o komplexní celky.

V civilizacích nalézáme dějiny, náboženství, ale také jazyk, instituce a ztotožnění se člověka se sebou samým. Civilizace nemají jasně dané meze, které by označovaly, kde jedna končí a druhá začíná, a tak dochází k tomu, že se lidé pohybují mezi různými civilizacemi. Proto se neustále mění tvar i obsah civilizací. Předposledním bodem, který vymezuje civilizace je jejich možný zánik. Civilizace trvají po celá staletí či tisíciletí a v důsledku toho se neustále mění a reagují na změny ve společnosti. Závěrečným bodem při vymezování civilizací je to, že se nejedná o žádný politický systém, a proto civilizace nejsou s to vybírat daně, vést války a nepodílejí se na tvorbě smluv.

Civilizace vedle sebe mohou fungovat pouze za podmínek, že jedna druhé nebude vnucovat své hodnoty, myšlenky nebo kulturu. Civilizace, jak vyzdvihuje Barša: „...vznikají a zanikají, mohou se vyvíjet a přijímat jisté podněty zvenčí, avšak v zásadě je mnohotvárnost jejich projevů vždy vysvětlitelná ze specifické a v zásadě neměnné identity - z jejich hlubinně kulturního fundamentu.“⁸

Vztahy mezi civilizacemi mohou být klasifikovány buď jako střetávání, či jako interakce. Interakce mezi civilizacemi neexistovaly, byly příležitostné anebo intenzivní. Během několika tisíců let docházelo k tomu, že se civilizace většinou objevovaly nezávisle na sobě a jen malé procento z nich fungovalo zároveň. Jednotlivé kulturní entity se nacházely daleko od sebe, a tudíž mezi nimi nedocházelo ke kontaktu.

Později byly sice navázány styky mezi civilizacemi v jihozápadní Asii, severní Indii a ve východním Středomoří, ale kuň jakožto hlavní dopravní prostředek, překonával velké vzdálenosti s nemalými problémy. I když k velkým střetům docházelo tehdy, když si jedna civilizace podrobila druhou, více konfliktů bychom našli v samotných civilizacích.

⁸ P. Barša, Západ a islamismus: střet civilizací nebo dialog kultur?, Brno 2001, s. 56.

Struktura civilizací je dána tím, k jaké mocnosti se kulturní entity přiklonily po zániku studené války. Prvním typem je členský stát, který se plně identifikuje s určitou civilizací. Jako příklad může sloužit Itálie, která se ztotožňuje s civilizací západoevropskou. Dále autor rozlišuje ústřední stát, na nějž pohlíží jako na nejsilnější v rámci civilizace, a také dodává, že se zde nachází hlavní zdroj kultury. Západ se vyznačuje několika ústředními státy a to USA, Německem, Francií a Velkou Británií. Absence těchto států v Africe, islámu a Latinské Americe má svůj původ v imperialismu.

Mezi osamocené země řadíme Japonsko, jehož kultura se nevyskytuje nikde jinde na zemi. Keňa je typickým příkladem rozštěpené země, protože zde žijí dvě různé skupiny lidí, což umožnilo rozdělení na muslimskou a křesťanskou část. „*Naproti tomu rozpolcená země má jednu zřetelně převládající kulturu, která z ní činí členu jedné civilizace, nicméně političtí představitelé chtějí její civilizační identitu změnit.*“⁹ Lidé žijící v rozpolcených zemích nejsou s to se dohodnout, se kterou civilizací se mají ztotožnit. Jedná se o případ Ruska, které již od 18. století tápe, ke které straně se přiklonit.

Když se zamyslím nad politickou a ekonomickou situací ve světě, je pravdou, že západní civilizace už nezastává postavení, které by ji opravňovalo k diktování podmínek. Tato doba pominula a západní civilizace se musí smířit s tím, že již není středem vesmíru. Po dlouhý čas jí náležela mnohá prvenství, jenže touha a rostoucí síla ostatních civilizací vyrovnat se svému protivníkovi vzala za své, a proto došlo k jejich vzestupu. V případě, že se Západ chce vyvarovat globálnímu konfliktu, měl by vyjádřit souhlas a pochopení vůči multicivilizačnímu uspořádání světa.

⁹ S. Huntington, *Sřtět civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*, Praha 2001, s. 156.

2.5 Kulturní identity

Nyní se zaměřím na pojem kulturní identity, kterému Huntington věnuje značnou část pozornosti, a proto je důležité tento termín vysvětlit.

Huntington ukazuje, že jsou to právě kultury a kulturní identity, které mají na svědomí jak soudržnost a zborcení státu, tak i válku. Konec studené války s sebou přinesl zánik komunismu a především došlo ke změně v chápání rozdílů mezi státy. Do studené války se jednalo zejména o politické, ideologické a ekonomické rozdíly mezi jednotlivými státy, ale po jejím zániku se do popředí dostaly rozdíly kulturní.

V průběhu historie jsme byli svědky šíření západní kultury jako epidemie, ze které vznikl evropský kolonialismus, a ze kterého poté ve 20. století vznikla americká hegemonie. Celý svět byl Západem naprosto pohlčen a zaplaven. Jelikož chtěly být některé země úspěšné jako Západ, napodobily západní myšlení, tradice a kulturu, což ovšem znamenalo úpadek jejich kultury.

Nicméně v dnešní době dochází ke vzkříšení nezápadních kultur a z toho vyplývá, že roste i jejich moc. I když je Západ stále mocný, jeho vliv a síla upadá, protože prosazuje jen svou kulturu a hodnoty. Tohle postavení Západu nemá dobrý vliv na okolní svět, který je plný zmatku a neví, má-li se přiklonit na stranu Západu a napodobit ho, nebo Západ odmítnout a snažit se ještě více podporovat domácí tradice a kulturu.

Všude na světě se lidé pokoušejí nalézt svou ztracenou kulturní identitu, kterou se rozumí dějiny, jazyk, tradiční hodnoty, zvyky a další. Lidé touží po kulturní identitě, jelikož potřebují někam patřit, například do skupiny, kmene, společnosti a národu. Pro Huntingtona je kultura důležitá z hlediska ztotožnění se lidí se svým prostředím, ale zároveň dodává, že v budoucnosti by rozdílné kultury mohly vést k válkám. Uvádí, že mnoho států, které nepatří do západní civilizace, je i tak Západem ovlivněno,

což se podle něj děje proto, že Západ svou kulturu vnucuje celému světu. Obroda nezápadních kultur je tak dobrý začátek v boji proti západní kultuře.

Domnívám se, že je velmi důležité, aby každá země svoji kulturu bránila a pečovala o ni. S kulturou si zachováváme tradice, zvyky, ale i část svého já. Obrana tradičních kultur by se mělo věnovat hodně sil, protože i když žijeme ve světě založeném na trhu a bohatství, něco nám chybí. Tím chybějícím článkem je podle mě tradiční kultura.

2.6 Náboženství

Obroda tradičních kultur s sebou nese i obrodu náboženství, kterému se nyní budu věnovat. Zaměřím se na to, co si o *la revanche de Dieu* myslí francouzský sociolog a profesor Gilles Kepel, Huntington a Fukuyama. Věnuji se náboženstvím, které hospodářskému rozvoji napomáhají a také těm, které mu překáží.

Převaha rozumu nad vírou, která vznikla v osvícenství a jejíž konec se pohybuje kolem roku 1975, má za následek znovunalezení náboženství. Dle Kepela se kolem tohoto roku vytváří nový náboženský diskurs. „*Tento diskurs dosáhl za posledních patnáct let celosvětových rozměrů: objevuje se v civilizacích, které se liší jak svými kulturními základy, tak stupněm svého vývoje. Ale všude se šíří jako reakce na společenskou „krizi“ a tvrdí, že hluboké příčiny této krize za jejími hospodářskými, politickými a kulturními symptomy dobře rozeznal.*“¹⁰

Moderní společnost je kritizována pro absenci ucelenosti a jednoty a také proto, že není s to vytvářet hodnoty. Kupříkladu na Západě vedou tyto negativní jevy modernity k vytvoření konzumního egoismu. Ve Francii je náboženská obroda spojená s mobilizační silou a s dlouhodobými cíly, které mají za úkol ukázat společnosti,

¹⁰ G. Kepel, *Boží pomsta: křesťané, židé a muslimové znovu dobývají svět*, Brno 1996, s. 10.

že aby opět fungovala, je nutné nalézt Boha a řídit se křesťanskými zásadami. Obrození islámu vzniklo, aby dokázalo, že světská modernita je zodpovědná za veškeré problémy vzniklé ve třetím světě, ať už se jedná o vysokou nezaměstnanost, korupci či sociální nerovnost.

Náboženství se znovuzrodilo především ve státech bývalého Sovětského svazu a v komunistických státech, kde došlo ke zhroucení ideologie. V USA se návrat k náboženství objevil například v hispánské a černošské komunitě, a také u bílých anglosaských protestantů.

Naskýtá se otázka, proč k náboženskému obrození došlo. Huntington vysvětluje, že kulturní a hospodářská modernita byla doprovázena transformací lidí, kteří se začali stěhovat do měst, kde byli vystaveni novým mezilidským vztahům. Tento jev následně zapříčinil zpochybnění náboženství. Ve chvíli, kdy došlo k úpadku náboženství, došlo taktéž i k úpadku identity občanů.

Nicméně lidé nejsou jen racionální tvorové, kteří jednají na základě kalkulu, a proto se navrátili k náboženství, které jim poskytlo podporu a pomoc. Dalšími důvody jsou reakce na sekularizaci, nevázanost, morální relativismus a také odezvy na stále se zmenšující vliv Západu a konec studené války.

Náboženství je s to vrátit lidem jejich tradice, disciplínu a řád. V době, kdy svět postihla náboženská obroda, vznikalo mnoho islámských fundamentalismů a nových náboženství, které jsou orientovány protizápadně. Přijímají jen modernizaci, nikoliv Západ a západní myšlenky.

Fukuyama říká, že islámský fundamentalismus je výsledkem islámského obrození, které „je spíše nostalgickým návratem ke starším a čistším hodnotám, které prý existovaly ve vzdálené minulosti a neobsahovaly nežádoucí příměsi tradičních hodnot

*nedávné doby ani nedokonale uplatněného importu ze Západu na Blízký východ.*¹¹ Barša dodává, že v USA se také vyskytuje druh náboženského fundamentalismu, který se projevuje tím, že se americká společnost staví nad ostatní civilizace a kultury.

V posledních letech přihlížíme neustálému růstu a prosperitě japonské ekonomiky, které jsme mylně přisuzovali vlivu Západu a modernímu kapitalismu. Nicméně v japonských společnostech kapitalismus byl již dávno a to kvůli náboženským a kulturním tradicím. Zde můžeme vidět, že náboženství hospodářskému rozvoji napomohlo a stále napomáhá. Avšak v hinduismu, kde neexistuje rovnost lidí, jelikož je obyvatelstvo rozděleno do kastovního systému, tomu tak není. Hinduismus v Indii sice nebrání vzniku liberální demokracie, ale hospodářskému růstu ano, a to proto, že členové nejnižších kast se nesnaží změnit svůj život. Proto Indové stagnují a žijí ve stínu svých kast, jelikož jakákoliv změna ve společnosti je pro ně nepředstavitelná.

Zakladatel moderní sociologie Max Weber¹² si všiml, že puritáni a kalvíni jsou velmi pracovití, mají plno peněz, a přesto se nezajímají o spotřebu svého bohatství. Život protestantů je protkáán náboženským étosem, který se objevuje jak ve veřejném, tak i v soukromém životě, a který je vnímán jako nejlepší prostředek pro dosažení velkého množství bohatství.

Kalvíni jsou známi kvůli vyznávání predestinace, což znamená, že lidé jsou postaveni před předem stanovený osud, který nelze ovlivnit. Věřící se proto snaží na základě usilovné práce alespoň na chvíli zapomenout na pochybnosti o svém předurčení, a proto je práce chápána jako cesta ke spáse a naprosté sebekontrolé. Puritánskou askezi je redukován luxusní konzum a zároveň je vyzdvihováno zodpovědné užívání vlastnictví.

¹¹ F. Fukuyama, *Konec dějin a poslední člověk*, Praha 2002, s. 230.

¹² J. Keller, *Dějiny klasické sociologie*, Praha 2005.

Mnoho kapitalistických podnikatelů zasvětilo životy takzvané světské askezi, která se vyznačuje spořivostí, poctivostí a spořádaností. Takovýto přístup k práci a životu je synonymem pro protestantskou etiku, která se vyskytuje nejen u Kalvínů, ale i v buddhistické skupině Džodo Šinšu, či v hnutí Šingaku. V USA jsou podle Fukuyamy nejpracovitější ruští taxikáři, korejští maloobchodníci a mexičtí pracovníci.

Fukuyama považuje křesťanství za nejdůležitější rabskou ideologii, kterou Hegel chápal jako „absolutní náboženství“ kvůli jakési linii mezi ním a liberálně demokratickými společnostmi na západě Evropy. Křesťanství lidem sice ukázalo, jak by svoboda mohla vypadat, ale člověk sám musel přijít na to, že pouze prací a podmaněním si přírody se stane svobodným. Uskutečnění svobody na zemi vidí Fukuyama v nastolení liberální demokracie, nicméně podotýká, že tato vláda podporuje rozdělení lidí, jelikož žádá, aby byli vzdělaní a pracovně mobilní. Chapadlům liberální demokracie nejvíce odolávají spolky založené na sdílených náboženských hodnotách.

Huntington uvádí, že už staří Řekové věděli, že náboženství je nejdůležitějším prvkem civilizace. Také si povšiml, že významná světová náboženství nikdy nevznikla na Západě, ale v jiných společnostech. Západní moc se v dnešní době nejvíc projevuje v globální komunikaci a tato nadvláda bývá v nezápadních společnostech impulsem pro obranu domácí kultury a pro zavržení kulturního imperialismu Západu. *„Nejzjevnější, nejcharakterističtější a nejvýznamnější příčinou světového náboženského obrození je přesně to, co se považovalo za příčinu nacházející smrti náboženství: proces ekonomické, společenské a kulturní modernizace, jenž se světem přehnal v druhé polovině dvacátého století.“*¹³

Domnívám se, že lidé v dnešním světě sice jsou svým způsobem svobodní, ale platí za to daň v podobě zrychleného života založeného na konzumerismu, nemají čas na své rodiny nebo příbuzné a podobně. Každý jedinec si ale v průběhu svého žití

¹³ S. Huntington. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*, Praha 2001, s. 104.

uvědomí, že mu něco chybí a pokusí se to nalézt. Podle mého názoru může víra sloužit jako dobrý prostředek pro dosažení vnitřní svobody a uspokojení. Jsem toho názoru, že když člověk věří v nějakého Boha, věří tak vlastně v sebe sama, neboť do Boha jedinec reflektuje své názory, myšlenky a síly, čímž vlastně vytváří svůj vzor.

2.7 Úpadek Západu a obroda nezápadních společností

Tato kapitola se zabývá Huntingtonovými názory na úbytek moci Západu a také na rozvíjející se nezápadní státy. Poté se zaměřím na to, jak o rostoucí síle mimozápadních států smýšlí Fukuyama.

Huntington píše, že existují dva pohledy na moc Západu. Tu první popisuje jako: „...úchvatnou, triumfální, jako téměř úplnou nadvládu.“¹⁴ Západ disponuje nesčetným množstvím pravomocí, ať už se jedná o ovládání mezinárodního bankovního systému, či o kontrolu výroby nejdokonalejších zbraní. Druhý pohled říká, že kdysi silná civilizace se nachází v úpadku z několika důvodů. I když Západ vyšel ze studené války vítězně, stálo ho to mnoho sil. Ztráta moci je spojována i s vnitřními problémy a růstem vlivu nezápadních civilizací. Západ si svůj vliv udrží i v 21. století, v budoucnu ho ale čeká pád a oslabení moci, která se přemístí do Číny, Indie a Íránu.

Příčinou oslabení Západu je i neustále se snižující počet obyvatelstva. V roce 1990 tvořilo západní populaci cca 30 % světové populace¹⁵, v roce 1993 to bylo 13 % a odhaduje se, že v roce 2025 to bude pouhých 10 %. Podíl hospodářského produktu západní civilizace neskutečně rostl od první poloviny 19. století, kdy nejvyššího podílu Západ dosahoval v roce 1928. Nicméně od té doby se západní podíl stále zmenšuje.

¹⁴ S. Huntington, *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*, Praha 2001, s. 83.

¹⁵ S. Huntington, *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*, Praha 2001, s. 88.

Naproti tomu nezápádní a méně industrializované státy dosáhly po druhé světové válce velkého nárůstu výroby. „*Jsmo svědky „konce progresivní éry“, které vládly západní ideologie, a vstupujeme do epochy, ve které mezi sebou bude soutěžit, ovlivňovat se a existovat vedle sebe mnoho různých civilizací*“.¹⁶

Mezinárodní měnový fond¹⁷ odhaduje, že kolem roku 2016 bude americký hrubý domácí produkt nižší, nežli ten čínský a že v roce 2030 se bude Čína podílet 23 % na světovém hospodářském produktu, kdežto Amerika pouhými 9 %. Zároveň se předpokládá, že se větší mocnost západní civilizace ocitne v roli největšího světového dlužníka, na rozdíl od Pekingu, který se bude vyznačovat největšími devizovými rezervami na světě. „*Podle věrohodných odhadů se zdá, že v roce 2020 budou pět nejrozvinutějších ekonomik mít státy z pěti různých civilizací a mezi deseti prvními budou pouze tři západní země*“.¹⁸

Fukuyama píše, že asijské země si nakoupily technologie z USA a Evropy a na tomto základě se staly konkurenceschopnými v oblasti špičkové technologie během několika let. Faktem je, že západní nadnárodní korporace vykořisťovaly asijskou levnou pracovní sílu, nabízely za ni trhy, kapitál a technologie, což později asijským zemím umožnilo růst tamních ekonomik. V těchto zemích je politická autorita chápána jinak než v USA, jelikož na Východě se upřednostňuje skupina. Asie propaguje názor, že paternalistický autoritarismus je součástí asijských konfuciánských tradic a že právě autoritarismus tvoří lepší pár s tržním hospodářstvím, nežli liberální demokracie.

¹⁶ S. Huntington, *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*, Praha 2001, s. 101.

¹⁷ KREJČÍ, Oskar. Proč bude válka. [online]. *Britské listy*, 21. 9. 2011 [cit. 2012-06-11]. ISSN 1213-1792. Dostupné z WWW: <<http://www.blisty.cz/art/60320.html>>.

¹⁸ S. Huntington, *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*, Praha 2001, s. 91.

Vzestup asijských zemí má co dočinění s úpadkem Západu, shodují se oba autoři. I když Asie převzala mnohé od Západu a začala být úspěšná v ekonomice, je to stále Západ, kdo disponuje nejvyspělejší technologií. Po konci studené války přestala západní civilizace tolik investovat do vojska a obrany, a tudíž došlo k úbytku vojáků, zbraní a dalšího vojenského vybavení. Naopak Asie se angažuje v získávání armádního vybavení jak od Francie, Velké Británie i USA. Dále se shodují, že Japonsko po roce 1945 přijalo řadu západní praktik a stalo se úspěšným. V Japonsku ale převládá názor, že Asie je úspěšná kvůli zachování tradičních asijských hodnot a kultur, které byly převedeny a začleněny do moderní doby.

Podle Huntingtona je zřejmé, že Západ ztrácí postavení ve světě a že bude brzy vystřídán v pozici světového lídra. Nicméně Fukuyama je přesvědčen, že modernizace znamená výhru Západu nad nezápadními civilizacemi a také, že Západ je zbytku světa stále nadřazen. Oba autoři vidí v asijských zemích možného budoucího nepřítele kvůli prosperující asijské ekonomice, jíž daly vzniknout právě západní technologie.

Já se domnívám, že realističtěji se na budoucnost Západu dívá Huntington, protože všude kolem nás vidíme, že se moc Západu vytrácí. To se projevuje například teroristickými útoky z 11. září 2001, velkou mírou korupce, užíváním drog či úpadkem společnosti jako takové. Lidé nechtějí být obklopeni západní kulturou, chtějí se vracet ke kořenům, k tomu, co je vyjadřuje a z čeho vznikli.

3 LIBERÁLNÍ DEMOKRACIE

V této části práce se zabývám svobodou a mravností, jelikož právě princip svobody je základem liberální demokracie. Vymezuji, v jakém prostředí se demokracii daří a v jakém ne a současně se zaměřuji na její pozitivní a negativní stránky. Dále přiblížím liberální demokracii a její historický vývoj. Zaobírám se také lidskými právy, jelikož jsou nedílnou součástí liberální demokracie.

3.1 Svoboda a mravnost

Tématem kapitoly je přiblížení myšlenek Immanuela Kanta stran svobody a mravnosti, jelikož jsou klíčové pro porozumění Fukuyamových stanovisek ohledně svobody lidí a liberální demokracie.

Německý filosof Immanuel Kant rozpracovává pojetí svobody a dochází k názoru, že na mravní přirozenost člověka upozornili již osvícenští myslitelé, kteří tvrdili, že tato přirozenost má původ v mravním rozhodování a jednání. Kant odmítá náboženské funkce etiky, která pracuje s pojmy jako bůh a nadpozemský svět, a proto se jeho etika opírá čistě o rozum.

Hovoří o dobré vůli o sobě, která je podle něj dobrá sama o sobě, protože nefunguje jako prostředek pro dosažení cíle. Dobré vůli nemůže nic odporovat věčně a dokonce ani příroda není s to ji napořád ovlivnit, protože lidský svět hodnot (mravní svět) musí být s přírodou v rovnováze.

Pro Kanta jsou mravní hodnoty velmi důležité, neboť konstruují objektivní svět samotného lidství. „Kant dobře věděl o nároku moderního člověka jednat jenom na základě vlastního přesvědčení a za dobré a správné uznat jenom to, co sám za dobré a správné nahlédne.“¹⁹ Tato myšlenka se dá interpretovat tak, že vůle je svobodná tehdy, když se řídí normou či pravidlem, které si podle rozumu sama určila za obecný zákon, a proto se lidský svět, dobro a mravnost rodí teprve se svobodou.

Lidský rozum je esenciální částí mravnosti proto, že udává vůli, jak se má chovat. Mravní hodnoty tak nemají daleko od povinnosti či příkazu. Poté už záleží na člověku, zda-li se bude chovat podle těchto příkazů, či nikoliv. Kategorický imperativ,

¹⁹ M. Sobotka, M. Znoj, J. Moural, Dějiny novověké filosofie od Descarta po Hegela, Praha 1993, s. 153.

o nějž se Kant opíral, determinuje mravní jednání tak, aby bylo v harmonii s mravním zákonem. Mravní a společenské vztahy se vyskytují pouze tam, kde hraje hlavní roli rozum a nikoli lidská přirozenost.

Autor také hovoří o účelu o sobě, který chápe jako účel čistý, neboli mravní, který lze nalézt tam, kde je vůle vztažena sama na sebe a zároveň je i svobodná. Jediný zájem, se kterým je spojena, je vytvoření občanskoprávních vztahů moderní společnosti. „*Kantova metafyzika je legitimací liberální občanské společnosti.*“²⁰

Dále píše o říši účelů, kde jsou všechny účely spojené v jedné říši, čímž chápe spojení všech lidí skrze mravní zákon. V praxi to znamená postupné mravní zdokonalování všech jedinců, čili se jedná o výchovu, která je předmětem dějin. Prostřednictvím dějin člověk naplňuje mravní ideál, kdy tímto ideálem je pravé lidství.

Podle mého názoru společnost v poslední době mravní hodnoty přehlíží a naopak se orientuje na ty hodnoty, které jsou dočasné a neobsahují žádný vyšší cíl, což je pravděpodobně zapříčiněno dobou, ve které žijeme a také tím, že se snažíme přizpůsobit jejím nárokům. Nicméně pokud na život nahlédneme jako na prostředek pro dosažení zejména věcí materiální podstaty a již se nevěnujeme obyčejným věcem, nejsme schopni žít život naplno a naše setrvávání na tomto světě se tak dá přirovnat k životu zvířete, které si neuvědomuje prázdnotu ve své duši a okolí.

3.2 Demokracie

V kapitole Demokracie se pokusím vysvětlit, jak se k tomuto pojmu staví Huntington s Fukuyamou. Zaměřím se na pozitiva a negativa demokracie a na to, v jakých společnostech a v jakém prostředí se demokracii daří a kde naopak nedaří.

²⁰ M. Sobotka, M. Znoj, J. Moural, Dějiny novověké filosofie od Descarta po Hegela, Praha 1993, s. 168.

Jak uvádí Huntington, západní civilizace je důležitá nikoliv kvůli modernitě, ale kvůli antickému dědictví. „*Toto dědictví je značně obsáhlé a zahrnuje řeckou filozofii a racionalismus, římské právo, latinu a křesťanství. Antický odkaz přejala i civilizace islámu a pravoslaví, ovšem zdaleka ne do takové míry jako Západ.*“²¹

Sociolog a filosof Oskar Krejčí²² poznamenává, že bychom neměli zapomenout, že do antického Řecka a Říma byla kultura přivezena z Malé Asie a Východu. V Mezopotámii kultura existovala již dávno před antickou civilizací a právě z této oblasti přejala starověké Řecko a Řím zemědělské a pastevecké způsoby, které později vedly k vytvoření státu. Mnohé se z antiky dochovalo prostřednictvím arabských přepisů, bez nichž by antická kultura nebyla s to se natolik rozvinout.

Na základě toho, že: „*Tradice vlády zákona položila základy konstitucionalismu a ochrany lidských práv, včetně práv majetkových, jež směřovaly proti svévoli panovnícké moci.*“²³ se v západní civilizaci kladl důraz na zákon, který sehrál důležitou roli při tvorbě myšlení a chování obyvatel Západu, které bylo velmi pluralitní, a proto se v 6. a 7. století začaly zakládat kláštery a cechy, ze kterých se vyvinuly třídy rolníků, kupců a obchodníků. Tyto skupiny, spolu s aristokracií, později přispěly k omezení a oslabení absolutismu. Zde je vidět velká propast mezi Západem a ostatními civilizacemi, jelikož v době útlumu absolutismu na Západě, se v Rusku, Číně a Osmanských zemích držela u moci silná centralizovaná byrokracie.

Západní pluralismus záhy podnítl vznik parlamentů a institucí, které hájily práva skupin a aristokracie, a ze kterých se později staly orgány moderní demokracie. Huntington píše, že jejich vznik byl možný z toho důvodu, že západní civilizace měla smysl pro individualismus. Západ je kolébkou demokracie kvůli tomu, že přejal zá-

²¹ S. Huntington, *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*, Praha 2001, s. 68.

²² I. Budil, B. Fliedr, T. Halík, M. Hekrdla, S. Komárek, L. Kropáček, O. Krejčí, M. Mendel, V. Nálevka, Z. Zbořil, *Střet civilizací? Dominance Západu, nebo dialog světových kultur*, Praha 2002.

²³ S. Huntington, *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*, Praha 2001, s. 69.

kon a vládu zákona od Římanů. Nejlepší podmínky pro vznik demokracie jsou dle něj křesťanství a přijetí západních prvků, s čímž souhlasí i Fukuyama, který píše, že demokracie téměř nikdy nevzniká kvůli ekonomickým potřebám.

K nastolení demokracie dochází podle něj kupříkladu při přeměně zemědělských společností ve společnosti městské a vzdělané. Je to člověk, demokrat, který formuje demokracii. „*Volba demokracie je autonomním činem ve jménu uznání, nikoli touhy.*“²⁴ Boji a touze po uznání se budu více věnovat v následujících kapitolách.

Demokracie, na rozdíl od kapitalismu, vzniká v thymu. Navíc je schopna uspořádat konfliktní zájmy takovým způsobem, aby ve společnosti nedocházelo k problémům. Děje se tak na základě několika nezávislých společenských složek, které spolu spolupracují. Ale aby tato spolupráce byla úspěšná, musí zde být víra jak v legitimitu posuzovatele, tak v systém.

Co se týká problémů, které demokracie není s to vyřešit, lze uvést oblast životního prostředí a řešení neekonomických sporů, jako je otázka zděděného sociálního statusu, či otázka národnosti. „*Ani demokracie ve Spojených státech navíc nebyla nijak zvlášť úspěšná při řešení svého nejzávažnějšího etnického problému s tamními černochy.*“²⁵

Fukuyama se zamýšlí, kdy je země demokratická a soudí, že stát je demokratický, pokud svým občanům poskytne pravidelné, tajné a pluralitní volby. Ty se sice odehrávají na základě všeobecného a rovného volebního práva, ale problém je, že volební procedury mohou být zmanipulovány a tudíž nemusí ukázat skutečné zájmy obyvatel.

²⁴ F. Fukuyama, Konec dějin a poslední člověk, Praha 2002, s. 203.

²⁵ F. Fukuyama, Konec dějin a poslední člověk, Praha 2002, s. 127.

Pozitivním bodem demokracie je důraz na rovnost všeho a všech, avšak i zde vidíme její nedokonalost, neboť rovnost všech a všeho si protiřečí stran morálky, ve které řešíme, co je špatné a co je správné a tudíž náš úsudek odporuje toleranci, na níž je demokracie založena. Dále demokratický způsob vlády nedovoluje prezidentům zavleknout svou zemi do války z osobních důvodů, jak tomu mohlo v minulosti být. Jiným kladem demokracie je nekonfliktní povaha vztahů jednotlivých států, mezi nimiž panuje rovnost a uznání a zároveň také společné odmítnutí agrese a násilí.

Obrat světa k demokracii se líbí USA, které její šíření plně podporuje. Za vlády prezidenta Clintona byla propagace demokracie jedním z hlavních bodů jeho práce, dodává Huntington. Sám však nikdy nebyl zastáncem Clintonovy a Bushovy formy vlády²⁶, které vyzdvihovaly expanzi demokracie. Tvrdí, že demokracii vyvážet nelze, nicméně podporuje, aby vznikala demokratická hnutí ve světě. Zároveň předesílá, že demokracie se uchyť tam, kde ji přijme široká veřejnost a kde zastupitelé převezmou moc a začnou vládnout demokraticky.

V průběhu druhé světové války a po jejím konci se objevil rozpor, který vedl k tomu, že západní civilizace již tolik nepodporuje demokracii ve světě. USA se navíc dostaly do takové pozice, která jim udělila přezdívku „spojence-tyrana“, čemuž předcházela fakt, že se americký hegemon rozhodl podporovat antikomunisty, jimiž ovšem byli diktátoři a představitelé vojenských junt, kteří rozhodně neuznávali ochranu lidských práv.

Huntington si všiml, že křesťanství se ve většině zemí jeví jako motor pro zavedení demokracie. Ovšem aby se tak stalo, muselo křesťanství projít procesem sekularizace, která se projevila převedením majetku církve do světské správy, či redukcí ná-

²⁶ EILENBERGER, Wolfram. Pozoruj ten nový světový řád. [online]. *iDnes.cz*, 23. 9. 2006 [cit. 2012-06-11]. ISSN 1210-1168. Dostupné z WWW: <[http:// data.idnes.cz/mfdnes/kavarna/pdf/2006/kavarna-20060923.pdf](http://data.idnes.cz/mfdnes/kavarna/pdf/2006/kavarna-20060923.pdf)>

boženského vlivu na občany a upuštěním od náboženských představ. Naopak judaismus a fundamentalistický islám se snaží ovládnout jak soukromý, tak i politický život, a tudíž je tam nsnadné demokracii zavést a udržet. Šíření demokracie se nedaří ani v asijských zemích a to proto, že neustále roste jejich moc a hospodářský rozvoj.

Demokracie bývá často ostatním zemím vnucována i přes to, že nevykazují dobré podmínky pro její vznik a udržení, a co víc, demokracii jako takovou přijmout nechtějí. „*Při hlubším zkoumání však zjistíme, že hodnoty individualismu, liberalismu, ústavnosti, lidských práv, demokracie nebo oddělení církve a státu nacházejí u jiných civilizací jen malý ohlas. Pokusy Západu propagovat tyto ideje provokují u lidí s jiným kulturním zázemím obranný postoj a obrat k jejich vlastní tradici.*“²⁷

Z mého pohledu je demokracie zatím nejlepší forma vlády, protože po rovnosti všeho a všech touží mnoho lidí. Problém je ten, že demokracie zatím neumí vyřešit národnostní, menšinové a jiné spory. Demokracie má ještě jednu chybu, a podle mě dost zásadní. Už na ni upozornil Fukuyama, když psal, že volby mohou být upraveny ve prospěch různých elit nebo skupin. Pro mě osobně je demokracie velmi úzce spjata s kapitalismem a v kapitalismu platí, že kdo má peníze, má i moc. Nejlépe se v demokracii vede majetným lidem, kteří zneužívají svých prostředků k dosažení moci, což častokrát bývá na úkor těch obyčejných lidí, kteří jsou sice podle teoretických zásad demokracie rovni těm mocným, ale v praxi tomu tak není.

3.3 Liberální demokracie

Námětem této části je přiblížení myšlenek anglických filosofů Thomase Hobbesa a Johna Locka, kteří položili základy liberální demokracie. Poté se budu věnovat Hegelovi a jeho přístupu k liberální demokracii, z jehož myšlenek čerpá Fukuyama. Zaměřím se také na Fukuyamu a jeho postoj stran liberální demokracie.

²⁷ P. Barša: *Západ a islamismus, střet civilizací, nebo dialog kultur?*, Brno 2001, s. 59.

Současné liberální demokracie byly vytvořeny záměrně člověkem a vhodnými politickými institucemi a svůj původ mají v myšlenkách Thomase Hobbesa a Johna Locka. Hobbes je politický myslitel 16. a 17. století, který na prvního člověka nazírá jako na jedince, který opouští přirozený stav a vstupuje do občanského stavu.

V přirozeném stavu nacházíme ctižádost a touhu po slávě, všeobecnou nedůvěru a soutěž o nedostatkové zdroje, což se reflektuje v boji všech proti všem. Mír může být zaveden až v ten okamžik, kdy je nastolena společenská smlouva, která znamená „...*odmítnutí marnivé touhy po uznání ve prospěch pudu sebezáchovy a touhy po bezpečí a pohodlí.*“²⁸

Hobbes je první člověk, který říká, že legitimita vlády je postavená na právech občanů a nikoli právech králů a nadřazených lidí. Zdrojem legitimacy státu je to, že je schopen zaručit a dodržovat lidská práva. Moderní liberální stát lidem zajišťuje ochranu jejich existence, která podléhá společenské smlouvě. John Locke je anglickým filosofem a myslitelem 17. a 18. století, který je známý na základě myšlenek o existenci Bohem daných práv, jimiž jsou právo na život, svobodu a majetek a také myšlenky, že stát je zde od toho, aby tato práva chránil.

Právě zde je vidět přesun od válečných ctností a potřeby obětovat svůj život v boji ke stádiu, ve kterém hrají hlavní roli přirozená práva člověka. Prvního člověka popisuje Locke jako jedince, který se sice zajímá o uznání druhých, ale jen v přirozeném stavu. Tuhle touhu ovšem musí podřídit touze chránit svůj život a zajistit si materiální potřeby. Právě „modernizace“ evropské společnosti vede k tomu, že lidé sledují vlastní zájmy, které již nejsou veřejnou starostí, nýbrž privátní sférou.

Podle Fukuyamy se Hobbes i Locke shodují v tom, že liberální demokracie je vzájemná a rovná úmluva mezi občany, kteří si slíbili, že si nebudou zasahovat do majet-

²⁸ P. Barša: *Západ a islamismus, střet civilizací, nebo dialog kultur?*, Brno 2001, s. 38.

ku a života. Oba myslitelé po člověku žádají, aby byl nejen zúčastněný, racionální a mobilní, ale také empatický a tolerantní. Podtrhávají nutnost, aby lidé opustili přirozený stav a začali uvažovat ekonomicky.

Hegel hovoří o étosu organické obce, ve které nalézá jak uspokojení, tak i svobodu jednotlivce. Jedná se o společnost, která vytváří naše potřeby a tužby a zároveň podporuje takové potřeby, které jí nejvíce prospívají. Jedinci žijící v komunitě jsou svobodně myslící bytosti z toho důvodu, že jsou součástí obce, která je založena na rozumových principech, kterým rozumí a podřizují se jim.

Stran svobody Hegel připomíná, že jednáme-li na základě našich potřeb, ať už jsou vrozené či sociálně vykonstruované, nejsme svobodní. Dále rozlišuje mezi dvěma druhy svobody. Tou první je svoboda negativní, či abstraktní. Je to taková forma svobody, která nám umožňuje dělat to, co chceme a po čem toužíme. Myslíme si tudíž, že jednáme svobodně, nicméně rozhodnutí jednotlivce je v konečném výsledku nahodilé, a proto je z části nesvobodné. Svobodní jsme pouze tehdy, kdy nalézáme cosi univerzálního.

Svoboda se nachází v povinnosti, neboť je to právě povinnost, která zmírňuje naše tužby, a proto se zde nachází druhá forma svobody, neboli svoboda substanciální. „...svoboda může existovat, jen když volíme racionálně, a racionálně volíme, jen když volíme v souladu s univerzálními principy. Mají-li nám tyto volby přinášet uspokojení, které nám náleží, musejí být ty univerzální principy ztělesněny v organické obci organizované podle racionálních směrnic. V takové obci jsou pak individuální zájmy a zájmy celku v harmonii.“²⁹

Hegel je zastáncem konstituční monarchie, jelikož požaduje, aby ve státě byla jakási instance s právem konečného rozhodnutí. Pakliže je ale ústava ustálená, krále

²⁹ P. Singer, Hegel, Praha 1995, s. 54.

či královny je vlastně netřeba, jelikož jejich činnost se omezuje pouze na podepisování listin. „*Pro Hegela byl ztělesněním lidské svobody moderní konstituční stát neboli opět to, co jsme nazvali liberální demokracií. Světové dějiny lidstva tedy představují pokrokový vzestup člověka k plné racionalitě a k sebevědomému uvědomění toho, jak se tato racionalita projevuje v liberální samosprávě.*“³⁰

Nejstarší a nejstabilnější liberální demokracie se nacházejí v USA a v západní Evropě. Po nich přicházejí na řadu státy jižní Evropy a Asie. Východní Německo, Maďarsko, Československo a Polsko pokročily k plné demokracii na rozdíl od Bulharska, Rumunska, Srbska a Albánie. Za nově vzniklé demokracie bychom mohli zmínit ty, které jsou v bývalém Sovětském svazu a Latinské Americe. Výjimkou je Blízký Východ, kde se nevyskytují žádné stabilní demokracie.

Současná liberální revoluce ukazuje, že jde o jakýsi fundamentální proces, který diktuje obecný vývojový vzorec pro všechny lidské společnosti, něco jako světové dějiny lidstva, které směřují k liberální demokracii. Domněnka, že koncem dějin je kapitalistická liberální demokracie, je ale pravdivá jen tehdy, pokud je člověk ekonomická bytost, která dělá to, co po ní chce hospodářský růst a průmyslová racionalita. Takto se lidé chovají, pokud na ně nahlížíme jako na jeden celek, ale jinak se jejich motivace ubírá jiným směrem a právě kvůli tomu vznikají války a rozepře.

Vlna demokracie, která se objevila ve 20. století, jak píše Hloušek a Kopeček, neměla snadnou cestu, jelikož komunismus se zdál jako neporazitelná vládnoucí forma, tudíž se demokracie objevovala v málo zemích. Zlom přišel v roce 1974, kdy zkolaboval autoritativní režim v Portugalsku a svět zaplavily nově vznikající demokracie v Řecku, Španělsku a dalších státech.

³⁰ F. Fukuyama, Konec dějin a poslední člověk, Praha 2002, s. 76.

Naprostý kolaps komunistického režimu přišel roku 1989, kdy se nedemokratické vlády zhroutily na základě vnitřních problémů. U Portugalska se jednalo o výdaje, které sloužily pro spravování kolonií, a zároveň se zde vytvořila nová občanská společnost. Nedostatkem komunismu bylo také centrální plánování, které vedlo k jeho pádu na východě Evropy.

Stran pozitivních dopadů liberální demokracie je možné uvést, že liberalismus ukončil spor mezi katolíky a protestanty v Anglii v 17. století. Nástup liberalismu znamenal nastolení míru i mezi státy, čili došlo k odstranění imperialismu a setření rozdílu mezi pánem a rabem. Aktuální postoj k násilí je v demokratických zemích negativní, což má rovněž svůj původ v moderních liberálních demokraciích, jelikož ve většině vyspělých zemí není trest smrti.

Za hlavní příčiny neúspěšného fungování demokratických politických institucí a ekonomik volného trhu považuje Fukuyama náboženství, nacionalismus a kulturu. Ale i v těch zemích, kde vládne komunismus, diktátorské režimy a autoritarismus lidé pochopí, že jejich země postrádají dlouhodobý zdroj legitimacy a že nejsou s to řešit vleklé hospodářské problémy a politické potíže. Jediná ideologie, která se s těmito problémy umí vypořádat je liberální demokracie.

Postupem času se různé režimy, jako monarchie, aristokracie či fašismus, vytrácí a přetrvává jen liberální demokracie, která je založena na liberální ideje, která říká, že pouze liberální demokracie má všeobecnou platnost a že jediným univerzálním principem legitimacy je svrchovanost obyvatelstva.

Nedostatkem liberální demokracie je, že neklade žádné pozitivní cíle svým občanům a to z důvodu, že o náplň života se stará každý člověk sám. Občan, který žije v liberální demokracii, může konat to, co chce do té doby, dokud nezasahuje do práv ostatních. Za největší problém, který by měla liberální demokracie vyřešit, považuje

autor společenskou nerovnost, která vychází jak ze společenských konvencí, například apartheid a segregáční zákony, tak z přírody a přirozené nutnosti, kde se jedná o to, že každý člověk má jiné přirozené vlastnosti, charakter a rysy.

Pokud se zamyslím nad liberální demokracií, pokládám si otázku, zda-li jsme si opravdu všichni rovni a zda-li máme vskutku stejná práva. Když zvážím všechny klady liberální demokracie, tak stejně docházím k názoru, že se jedná o nepřilíš dokonalou ideologii, která umožňuje vládnout hrstce lidí, která překypuje bohatstvím a mocí. Kapitalismus, který je spjatý s liberální demokracií přetváří lidi na racionální tvory, kteří podléhají nástrahám trhu, a tím se tak odcizují sami od sebe a své lidskosti. Lidé, kteří chtějí v dnešním světě založeném na liberální demokracii a kapitalismu přežit do druhého dne, se musejí naučit kalkulovat ve svůj prospěch, jelikož dnes, ještě více než kdy dříve, platí, že přežije pouze ten silnější.

3.4 Lidská práva

Tématem kapitoly je vývoj lidských práv z pohledu Locka, jelikož toto pojetí přijímá i Fukuyama. Poté přiblížím Huntingtonovy myšlenky stran lidských práv, které jsou zaměřeny spíše na jejich šíření ve světě, než-li historii.

Locke tvrdí, že základním právem člověka je právo na život, od něž se poté odvozují ostatní práva. Lidská práva dělí na ta, která se zaobírají fyzickou existencí a také na ta, jež jsou spojena s pohodlím a garancí. Je toho názoru, že nejlepší formou vlády je omezená vláda, která zabezpečuje dodržování lidských práv. Pakliže by byl stát založený na absolutní monarchii, mohlo by se stát, že by monarcha omezoval lidská práva kupříkladu tím, že by dotyčného poslal na gilotinu. Úkolem občanské společnosti je nejenom uchování míru, ale také záštita práv těch lidí, kteří formují materiální bohatství skrze soukromé vlastnictví.

Lockův člověk se v občanské společnosti ocitá z toho důvodu, aby mu byla zajištěna lidská práva, ale také proto, aby získával stále více materiálního bohatství. Lockův první člověk je „...*lidskou bytostí s omezeným zaměřením na bezprostřední sebezáchovu a hmotné blaho, jež se o okolní společenství zajímá pouze kvůli podpoře nebo zajištění svého osobního prospěchu.*“³¹

Fukuyama podotýká, že téměř všechny liberální demokracie vytvořily v posledních letech takzvaná nová práva. Jelikož se nespokojily s právy na život, svobodu a s právy na vlastnictví, vytvořily si nesčetné množství dalších práv, mezi nimiž lze najít práva na zaměstnání, rekreaci a volný pohyb. Autor nicméně upozorňuje, že takto vytvořená práva by mohla setřít rozdíl mezi lidským a ne-lidským.

Dřívější filosofové chápali lidskou důstojnost jako jev, který se pohybuje mezi lidským a božským. Člověk se klaní ke zvířatům, ale současně je vybaven rozumem a morální volbou. Tito myslitelé nadřazovali člověka z toho důvodu, že je s to si podmanit přírodu a být svobodný. Dnešní filosofové se na tuto problematiku dívají jinak, protože společenské vědy ukazují, že lidské chování, stejně jako to zvířecí, je založeno na určitých zákonech, jimiž se řídí. Moderní přírodověda, jež nám umožňuje ovládat přírodu, nám rovněž prozrazuje, že mezi lidmi a zvířaty zase tak markantní rozdíl není, jelikož jedinec je jen „...*organizovanější a racionálnější forma slizu.*“³²

Fukuyama říká, že starověké republiky se domáhaly aktivní účasti obyvatel (kromě otroků – viz kapitola Hegel a dějiny) na fungování společnosti. V moderní době se lidé na chodu společnosti podílejí skrze různé instituce, ať už to jsou politické strany či sdružení. Ještě v minulém století byla nejvýznamnější institucí rodina, nicméně její významnost neustále upadá a podřizují-li se rodinné vztahy liberálním principům, vede tato skutečnost k rozvodům a rozvráceným rodinám.

³¹ F. Fukuyama, Konec dějin a poslední člověk, Praha 2002, s. 164.

³² F. Fukuyama, Konec dějin a poslední člověk, Praha 2002, s. 284.

Úpadek sociálního života v USA³³ má původ v nové ekonomice, která nahradila ekonomiku tradiční, což vedlo ženy k tomu, aby si našly zaměstnání a požadovaly tak stejné platy, jaké dostávali muži. Obměna v myšlení žen je doprovázena odlišným chápáním důležitosti rodiny, neboť ženy si v prvé řadě touží získat uznání stran práce, což vede k upřednostnění kariéry před vlastními potomky. Pravděpodobnou příčinou úpadku je i nedodržování mravního řádu a velký vliv populární kultury.

Huntington sděluje, že během 70. a 80. let 20. století přešlo mnoho států na demokratický způsob vlády, což se zamlouvalo USA, které podporovaly jak šíření, tak i ustálení demokracií ve světě. Důsledkem šíření je, že západní koncepty lidských práv a s nimi spojené západní formy demokracie, jsou přítomné všude ve světě. Značná část zemí, mezi nimiž jsou hinduistické, africké a pravoslavné státy, západní hodnoty a pojetí lidských práv přijala částečně, či vůbec. Nejvíce odporu vůči snahám pozápadnit veškeré aspekty života, kladly islámské a asijské země. „*Celkově lze říci, že asijské země jsou díky své rostoucí ekonomické síle stále imunnější vůči západnímu tlaku v otázce lidských práv a demokracie.*“³⁴

Roku 1993 se ve Vídni konala Světová konference OSN o lidských právech, kdy byly státy rozděleny do dvou skupin. První byla tvořena severoamerickými a evropskými státy; druhá se skládala z asi padesáti států, kdy těmi nejméně aktivními byly Kuba, Barma, konfuciónské a muslimské země. Západ se na vídeňské shromáždění příliš dobře nepřipravil, tudíž byl častokrát přehlasován. Jediným pozitivem této konference byl fakt, že se zdůraznila práva žen, jinak ale byl Západ nucen učinit nemalé množství ústupků, a tudíž nedošlo k potvrzení práv na svobodu slova, shromažďování a ani na svobodu vyznání.

³³ PAULAS, Jan. Západ vymírá. A co křesťanství? [online]. *Katolický týdeník*, 2005. [cit. 2012-06-11]. ISSN 0862-5557. Dostupné z WWW:

<<http://www.katyd.cz/index.php?cmd=page&type=11&article=1479>>.

³⁴ S. Huntington, *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*, Praha 2001, s. 228.

Huntington poukazuje na to, že po konci studené války se USA příliš neangažují v šíření demokracie a lidských práv, což je dáno tím, že americká vláda nejednou podporovala vojenské junty a diktátory. Otázkou je, proč země, která vyzdvihuje dodržování lidských práv, schvaluje režimy, které lidská práva hrubě porušují. Odpověď je jasná. Američané napomáhají těmto režimům s vyhlídkou toho, že v budoucnu nebudou tyto vlády orientované protizápadně. USA si mnohokrát oddychly, když ve volbách neztvídily fundamentalistické a protizápadní strany.

Nicméně v lednu 2012 zvítězilo v egyptských volbách³⁵ islamistické muslimské bratrstvo (IMB), které získalo 235 křesel z celkového počtu 498. Skutečnost, že zvítězila IMB, znamená, že se tato strana stane silnější a vlivnější, než byla doposud. Navíc je zde možnost, že sestaví novou ústavu a opět zavede šariú, což je islámské náboženské právo, které povoluje například ukamenování za cizoložství.

Má domněnka je taková, že chce-li Západ vycházet s okolním světem, neměl by se plést do záležitostí jednotlivých států a rozhodně by neměl diktovat ostatním svá pravidla. Západní společnost je sice založená na demokracii a dodržování lidských práv, ale to neznamená, že ostatní státy se Západu musí přizpůsobit a musí přijmout veškeré hodnoty, které jim jsou cizí. Západ si musí uvědomit, že pro zachování míru ve světě je nutné zdržet se intervencí a naopak se snažit najít kompromisy při řešení jak ekonomických a politických problémů, tak i nedorozumní, která mají společenský charakter.

³⁵ TŘEČEK, Čeněk. Volby v Egyptě vyhrálo Muslimské bratrstvo. Chce zavést šariú. [online]. *iDnes.cz*, 21.12.2012 [cit. 2012-06-11]. ISSN 1210-1168. Dostupné z WWW: <http://http://zpravy.idnes.cz/volby-v-egypte-vyhralo-islamske-muslimske-bratrstvo-chce-zavest-sariu-13s-/zahranicni.aspx?c=A120121_141702_zahranicni_cen>.

4 PRÁCE

V této části ohraničuji Fukuyamovy myšlenky, které se týkají boje a touhy po uznání, ke kterým dochází prostřednictvím krvavé bitvy mezi pánem a rabem. Vymezuji pojem thymos a také to, kde ho lze najít. Megalothymií a isothymií se zabývám z toho důvodu, že se jedná o dva projevy thymu, které umožňují snažší pochopení historického přechodu k moderní době.

4.1 Boj a touha po uznání

Tento oddíl se zaobírá pojmem uznání tak, jak jej chápe Hegel, jelikož Fukuyama se na Hegelovy myšlenky odvolává a věnuje jim velkou pozornost.

Fukuyama navazuje na Hegelovy myšlenky z jednoho hlavního důvodu a tím je, že Hegel představuje propracovanější formu liberalismu nežli Locke, protože Lockův člověk se zajímá pouze o hmotné bohatství. Zároveň se nikterak nepodílí na fungování společnosti, jelikož postrádá ctnosti a neangažuje se ani v politice.

I když boj o uznání existuje od pradávna, byl odsunut do ústraní prostřednictvím ekonomizace našeho myšlení. Přesto všechno je viděn neustále, například ho lze spatřit v pozadí různých hnutí za liberální práva v Asii, Latinské Americe, dále také v Sovětském svazu, východní Evropě nebo v Jižní Africe.

Abychom pochopili význam boje o uznání, je třeba si uvědomit, že mezi člověkem a zvířetem existují velké rozdíly. Jedinec netouží pouze po materiálních potřebách, nýbrž i po těch nemateriálních. Člověk dychtí po uznání od druhých, ale netouží být uznán jako věc nebo jev, nýbrž jako živá bytost, a proto když se první člověk střetává s ostatními lidmi, dochází k boji, neboť všichni, kdo se účastní boje, chtějí být uznáni ostatními. Člověk je tedy společenským tvorem, a to

kvůli tomu, že „...jeho smysl pro sebeúctu a identitu úzce souvisí s hodnotou, kterou mu připisují druzí.“³⁶

Výsledek bitvy může mít tři různé konce. Tím prvním je skutečnost, že oba aktéři bitvy zemřou. Dále může dojít k tomu, že zahyne pouze jeden z nich, přičemž ten, co zůstal naživu, je neuspokojený, jelikož tu není žádný jedinec, který by ho uznal jako člověka. Poslední možností je, že se rivalové rozdělí na pány a raby, kdy pán je uznán rabem a rabovo lidství je potlačeno.

Fukuyama říká, že dnes by Hegel těžko obstál se svým konceptem boje o uznání a riskování života ve prospěch získání uznání od druhých, protože se jedná o jakýsi primitivní společenský zvyk, který se ze společnosti již vytratil.

Čeho bychom si ale měli zajisté všimnout, vycházíme-li z Hegela, je jeho přístup k člověku stran pudu sebezáchovy. Člověk je „... *prokazatelně schopen jednat způsobem, který naprosto odporuje jeho přirozeným instinktům, a to nikoli kvůli uspokojení nějakého vyššího nebo silnějšího instinktu, ale kvůli samotnému jeho překonání. Proto hraje v Hegelově popisu dějin takovou významnou roli ochota riskovat vlastní život v boji o prestiž. Právě vsazením života člověk dokazuje, že dokáže jednat proti nejsilnějšímu a nejzákladnějšímu instinktu, pudu sebezáchovy.*“³⁷

Podle mého názoru je patrné, že lidé se dnes příliš často nesebkávají s pojmem boj o uznání. Nikdo z nás takto nesmýšlí, což je dáno tím, že žijeme ve státech, kde vládne liberální demokracie, která nás utvrzuje, že jsme si všichni rovni a tím pádem nežadáme o uznání od druhých v takové míře, jak to kdysi žádal první člověk.

³⁶ F. Fukuyama, *Konec dějin a poslední člověk*, Praha 2002, s. 152.

³⁷ F. Fukuyama, *Konec dějin a poslední člověk*, Praha 2002, s. 155.

Současně ale nesmíme popřít, že lidé, kteří žijí v demokratických státech, shledávají své životy fádni, stálé a nezáživné. Tím by se dalo vysvětlit, proč spousta lidí riskuje své životy při nebezpečných aktivitách a sportech, protože když už člověk nemůže riskovat svůj život v krvavé bitvě, vystavuje sebe sama alespoň jinému riziku.

4.2 Thymos

Nyní se pokusím zodpovědět otázku, co je to thymos, kde vzniká a s čím bývá často mylně zaměňován. Jedná se o pojem, se kterým Fukuyama pracuje a je pro něj důležitý.

Fukuyama říká, že thymos je taková část duše, která vyžaduje uznání. Thymos je částí lidské osobnosti, jejímž cílem je hodnotit a připisovat hodnotu sobě samému, ostatním lidem a všem věcem. Mylně bychom ho hledali v rozumu, či v žádostech, protože se jedná o součást člověka, ve které nalézáme jak emoce hněvu, tak hrdosti i studu.

Nejenom, že je thymos jakýsi vrozený lidský smysl pro spravedlnost, na jehož základě jedinec hodnotí a připisuje hodnotu především sám sobě, ale nachází se zde i sídlo obětavosti. Thymos je centrum spravedlnosti, nicméně je nutno doplnit, že i egoismu. „*Touha po uznání zůstává formou sebeprosazení, projekcí vlastních hodnot do vnějšího světa, a vyvolává pocity hněvu, když tyto hodnoty nejsou uznány jinými lidmi.*“³⁸

Thymos, z něhož vychází sebeprosazování, by neměl být zaměňován s touhou, která se vyznačuje sobeckostí, neboť se jedná o dva různé jevy. Fukuyama uvádí velmi dobrý příklad záměny thymu s touhou, který se týká americké občanské války

³⁸ F. Fukuyama, Konec dějin a poslední člověk, Praha 2002, s. 175.

v 19. století. „Řada historiků dvacátého století zdůrazňujících ekonomické faktory se snažila vyložit válku jako boj mezi průmyslovým kapitalistickým Severem a tradičním plantážnickým Jihem. Válka byla zpočátku bojována pod vlajkami převážně neekonomických cílů – Sever usiloval o zachování Unie a Jih o udržení zažitého životního stylu...Abraham Lincoln, moudřejší než mnozí jeho pozdější vykladači řekl, že všichni vědí, že otrokářství je vlastně příčinou konfliktu. Mnozí lidé ze Severu se stavěli proti zrovnoprávnění a doufali v urovnání války...Lincolnovo odhodlání dovést boj až do konce bylo z ekonomického hlediska nepochopitelné. Taková výměna dává smysl jediné thymotické části duše.“³⁹

Rozum a žádosti jsou vedle thymu převažujícími částmi duše moderního člověka, který sice touží po uznání, ale prahne i po věcech materiální podstaty. Pokud jsou lidé schopni riskovat své pohodlí a klidný život například ve prospěch změny formy vlády, pak tento čin vzniká v thymotické části duše. Na základě těchto projevů statečnosti, které vznikají na popud malých či drobných nespravedlností ve společnosti, by neproběhly zásadní změny v politické a ekonomické sféře.

Velké procento filosofů a myslitelů poukazuje na fakt, že thymos, jako touha po uznání, má svá úskalí a je základem lidské nedobroty. Do této doby jsme thymos vnímali jako část duše, která hodnotí a připisuje hodnotu ostatním lidem i věcem. Je ale zapotřebí zmínit, že nelze nalézt jakousi rovnováhu mezi thymotickými morálními já, jelikož se budou neustále hádat a hněvat se na sebe. Lze tak konstatovat, že thymos stojí u zrodu nedorozumění mezi lidmi.

Thymos se podle mého názoru v dnešním světě neobjevuje v takové míře, jako kdysi, což je chyba. Lidé žijí pohodlně, mají dostatek všeho, co potřebují a o nic víc se nezajímají. Nicméně thymos je klíčovým prvkem u každého člověka, neboť pouze na jeho základě jsme schopni přičítat věcem a lidem hodnotu. V případě, že se thy-

³⁹ F. Fukuyama, Konec dějin a poslední člověk, Praha 2002, s. 178.

mos u člověka neprojevuje, jedinec není s to riskovat svůj život, aby ukázal, že není pouze živočich, který je chabý a který se bojí smrti.

4.3 Megalothymie a isothymie

Tato část se zabývá megalothymií a isothymií, jež Fukuyama považuje za klíčové projevy touhy po uznání, kdy megalothymii označuje jako touhu být nadřazen druhým a isothymii jako touhu hodnotit sebe sama jako rovného ostatním.

Thymos se, vedle touhy po sebeúctě, vyznačuje ještě dalším rysem a to tím, že je-li člověk uznán druhým člověkem za nadřazeného, je to uspokojivé. O to uspokojivější to je, když je člověk uznán masou lidí. Thymos se tak ukazuje jako touha vládnout, což je evidentní už u Hegela, kdy mluví o krvavé bitvě, v níž zvítězil pán, jež sám sebe chápe jako nadřazeného vůči rabovi.

Středověk, a spolu s ním rané moderní politické myšlení, se vyznačovalo megalothymií pánů, kteří ovládali ostatní prostřednictvím imperialismu. „...*megalothymie v podobě touhy po slávě je základní psychologickou pohnutkou skrývající se za ctižádostí vladařů. Národy si příležitostně mohou podmaňovat své sousedy z nutnosti, v sebeobraně, nebo kvůli rozmnožení počtu obyvatel a zdrojů pro budoucnost. Ale v pozadí takových úvah bývá touha člověka být uznán – potěšení, které pociťoval římský vojevůdce při svém vítězství...*“⁴⁰

Hobbes a Locke se pokoušeli thymos z politické sféry odstranit a vyměnit jej za spojení touhy a rozumu, jelikož vnímali megalothymii jako základní důvod všech konfliktů. Úkolem občanské společnosti bylo nahrazení části duše toužící po úctě a sebeúctě rozumem a touhou. Výtvozem moderního liberalismu je aristokrat, který bere ostatním lidem přebytky, a tím se tak obohacuje.

⁴⁰ F. Fukuyama, Konec dějin a poslední člověk, Praha 2002, s. 186.

Válka byla v historii chápána jako důležitá součást života, nicméně lidé si byli vědomi, že je ekonomicky nevýhodná, a proto se z panovníka stal obchodník. Tento posun lze charakterizovat jako „...postupné vítězství toužící části duše pod vedením rozumu nad thymotickou složkou.“⁴¹

Nastolení moderní doby znamená jak přijetí racionálních byrokracií a vytvoření měst, tak i buržoazního způsobu žití, který klade důraz na pokojný život a nekonečné bohatství. Doktrína moderního liberalismu byla kritizována mnohými mysliteli, kteří poukazovali na fakt, že lidé žijící v moderní době jsou lidmi bez hrudi, neboť hrud' dělá člověka člověkem.

Duše těchto jedinců je založena pouze na touze a rozumu, a tak naprosto postrádá jí thymos. „Moderní ekonomický svět skutečně mohl vzniknout pouze po osvobození touhy na úkor thymu, dá-li se to tak říci. Historický proces začínající pánovou krvavou bitvou v jistém smyslu končí moderním buržoazním obyvatelem současné liberální demokracie, jenž namísto slávy usiluje o hmotný zisk.“⁴²

Pokud ve společnosti, v níž vládne demokracie, je přemíra isothymie či megalothymie, mohlo by dojít k jejímu rozkladu. Fukuyama dodává, že to bude spíše přebytek isothymie, co zažehne rozpad demokracie, jelikož dnes si mnoho lidí přeje, aby byly odstraněny veškeré nedostatky ve společnosti. Jistá míra megalothymie je potřebná, jelikož její absence by vedla k žádné ekonomické dynamice a prosperitě. Zároveň by se společnost bez megalothymie neubránila ostatním zemím, ve kterých by lidé byli s to riskovat vlastní životy a pohodlí s cílem získat nadvládu nad ostatními.

⁴¹ F. Fukuyama, Konec dějin a poslední člověk, Praha 2002, s. 187.

⁴² F. Fukuyama, Konec dějin a poslední člověk, Praha 2002, s. 190.

Nejprimárnější formou, ve které lidé mohou uspokojovat touhu po uznání, je podnikání, v němž uspokojují jak své potřeby vycházející z touhy, tak se zde objevuje i thymos. Podnikatelé sice neriskují životy, ale riskují své jméno a jmění. Úspěšní lidé se spíše než do politiky orientují na obchod, z čehož může profitovat celá společnost, neboť tito lidé jsou s to vytvořit bohatství, které proudí celou ekonomikou.

Další možnost, která uspokojuje lidskou touhu po uznání, je k nalezení v demokratické politice, kde jsou kandidáti voleni za jejich osobní názory, čímž získávají veřejné uznání. Co se týká domácí politiky, jsou demokratovy úmysly omezeny institucemi, nicméně ocitne-li se politik v zahraniční politice, je zde velká šance stran získání vyššího uznání. Příkladem je Winston Churchill, který byl jak vynikající politik na domácí půdě, tak byl s to provést svou zemi druhou světovou válkou. Neexistuje vyššího uznání než toho, jakého se prezidentovi či politikovi dostane, pokud zvítězí ve válce. V hokeji, tenisu, závodech aut a dalších aktivitách se účastníci vždy dělí na vítěze a poražené, což nás zavádí k tomu, že vítěz uspokojuje svou touhu být nadřazen ostatním. Megalothymie tedy ze společnosti nezmizela, pouze byla ovládnuta tak, aby nepáchala zlo a nevedla ke konfliktům.

Domnívám se, že Fukuyama vystihl téma megalothymie a isothymie velmi přesně, neboť obyčejný člověk si neuvědomuje, že existuje něco jako thymos a s ním spojené tyto dva pojmy. Megalothymie i isothymie jsou v základu negativní jevy, ale pokud s nimi umíme pracovat a jsme s to je ovládnout, mohou být lidstvu prospěšné. Zdá se mi ale nepřiliš pravdivé, když Fukuyama tvrdí, že se v chování bohatých obchodníků a manažerů objevují rysy thymu. Myslím, že zde není zapotřebí podpořit tuto myšlenku fakty, jelikož všichni vidíme, jak sobecky a snobsky se tito lidé chovají. Je možné, že v historii byli lidé více ovlivněni energií thymu, ale troufám si říci, že schopnost ovládnout přírodu je vede pouze k tomu, aby uspokojovali své potřeby a touhy. Samozřejmě ale nelze tvrdit, že všichni bohatí podnikatelé se takto chovají.

5 KONFLIKTY

Další kapitoly jsou zaměřeny na dřívější a současné civilizace kvůli tomu, že Huntingtonova vize budoucnosti je založena na představě světa jako multicivilizačního celku. Kromě toho se zmiňují o univerzální civilizaci z pohledu Huntingtona a homogenním státu z hlediska Fukuyamy. Poté se věnují vymezení Západu a zbytku světa.

5.1 Civilizace dříve a dnes

V této kapitole se pokusím nastínit, jak Huntington chápe civilizaci v dějinách a jak nazírá na dnešní civilizaci. Poté se zaměřím na hlavní současné civilizace a jejich popis.

Huntington připisuje civilizacím důležitost z toho důvodu, že se jedná o kulturní jev, se kterým se lidé mohou ztotožnit a nalézt tak identitu. Civilizace v singuláru se jako pojem objevuje v 18. století. Je brána jako cosi váženého, jelikož ji tvoří vzdělaná společnost, která žije ve městě, kdežto na barbary je nahlíženo jako na nedokonalé lidi.

V 19. století se objevuje civilizace v plurálu, kdy se opouští od klasifikace civilizace v singuláru jako ideálu. Navíc si lidé začínají uvědomovat, že nelze klasifikovat, která společnost je civilizovaná a která ne. „*Namísto toho se později začalo hovořit o několika civilizacích, z nichž každá byla civilizovaná svým vlastním způsobem. Krátce řečeno, civilizace v singuláru ztratila část své prestiže a civilizace v plurálu mohla, měřeno standardem civilizace v singuláru, klidně být úplně necivilizovaná.*“⁴³

Civilizace jsou ve velké míře složené ze dvou a více států, nicméně výjimku tvoří například Japonsko, kdy se jedná o jeden stát a zároveň o civilizaci. Autor hovoří o osmi hlavních civilizacích, které existují v současném světě.

⁴³ S. Huntington, *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*, Praha 2001, s. 32.

Čínská civilizace vznikla buď jako jednotná civilizace kolem roku 1500 před Kristem, či se jednalo o dvě čínské civilizace, které se oddělily v začátcích křesťanské éry. Čínská civilizace je ovlivněna konfucianismem, což je etický přístup, který má původ u Konfucia. „*Konfuciánské myšlení se zaměřilo především na dvě úzce spolu související témata mezilidských vztahů a kultivace lidského já. Zdůrazňování zen se zpravidla vykládá jako podpora tradičních idejí a hodnot, zejména poslušnosti k rodičům, úcty, loajality a shovívavé dobroty. Zdůrazňování junzi ukazuje, že člověk je schopen se rozvíjet a dospívat k dokonalosti, a to zejména vzděláním a výchovou.*“⁴⁴

Japonská civilizace bývá spojována s čínskou civilizací, ale správně bychom obě civilizace měli chápat odděleně. Japonská civilizace se vyvinula z čínské přibližně mezi lety 100 až 400 po Kristu.

Vznik hinduistické civilizace se datuje kolem roku 1500 před Kristem. Tato civilizace se objevuje na indickém subkontinentu, v němž sehrál klíčovou roli hinduismus, který je chápán nejen jako náboženství, ale i jako střed hinduistické civilizace. I přes skutečnost, že v Indii žije velké procento muslimů, je to stále hinduistické náboženství, které se označuje za jádro civilizace.

V 7. století po Kristu vzniká na Arabském poloostrově islámská civilizace. Islámské náboženství je plné různých subcivilizací a kultur, jelikož se islám velmi rychle rozšířil jak do Asie a na Pyrenejský poloostrov, tak i na sever Afriky.

Jako začátek západní civilizace se udávají léta 700 a 800 po Kristu. Západní civilizace je rozdělena na tři segmenty, jimiž jsou latinskoamerická, severoamerická a malajská civilizace.

⁴⁴ A. Heywood, Politologie, Praha 2004, s. 56.

Latinskoamerická civilizace se vyznačuje vlastní identitou, a proto se odlišuje od Západu. Lze zde nalézt především autoritářské pojetí kultury a velké množství tradičních či domorodých kultur. Lidé vyznávají katolicismus a mnoho z nich stále tápe, zda-li se přiklonit spíše k Západu či klást důraz na vlastní kulturu. O malajské civilizaci autor nehovoří.

Západní civilizace je tvořena Evropou, Severní Amerikou, Austrálií a Novým Zélandem. V historii jsme byli svědky velkého boje mezi Anglií a Severní Amerikou, která získala nezávislost až roku 1783, kdy se toužila od Evropy oddělit a určit sebe sama jako kompletně odlišnou civilizaci, nicméně brzy si uvědomila, že je neodlučitelnou součástí Evropy.

Většina autorů zabývajících se studiem civilizací neuznává africkou civilizaci z toho důvodu, že sever a východ Afriky je muslimský, tudíž náleží k islámské civilizaci. V Africe se také objevují prvky západní civilizace, čemuž předcházela kolonialismus a usazování bělochů v různých částech Afriky. Etiopie a subsaharská Afrika se vyznačují tím, že se jedná o samotné civilizace, jelikož si Afričané začínají uvědomovat svou vlastní africkou identitu.

Na světě existuje mnoho různých civilizací, které se od sebe primárně odlišují nejenom jazykem, náboženstvím, ale i myšlením. V případě, že dojde ke střetu civilizací, se bude jednat o konflikt velkého rozměru, který způsobí mnoho škod a ztrát. Domnívám se, že i když lidé v jedné civilizaci sdílejí stejné hodnoty, normy a zvyky, jejich myšlení se přeci jenom liší a rozhodně nelze dojít k tomu, aby se například celý muslimský svět spojil a zaútočil na Západ. Islámskou civilizaci nelze brát jako jeden celek, neboť v ní existuje neskutečné množství rozdílů jak sociálních a kulturních, tak i náboženských.

5.2 Univerzální civilizace a homogenní stát

Hlavním účelem této kapitoly je přiblížit Huntingtonovo chápání univerzální civilizace. Poté poukážu na dva jevy a to modernizaci a pozápadnění a také na to, jak se k nim staví nezápádní země. Taktéž se zaměřím na pojem homogenní stát, kterému se věnuje Fukuyama.

Všichni lidé sdílejí jisté hodnoty, a tak se shodnou, že krást se nemá anebo že pokud někdo spáchá vraždu, měl by za svůj čin pykat. Objevuje se tak stejné morální hodnocení toho, co je dobré a co ne. Pakliže mluvíme o univerzální civilizaci, měli bychom rozlišovat mezi univerzální civilizací a šířením západních vzorů, protože ve druhém případě se nejedná o univerzální civilizaci a přijetí hodnot, které by primárně ovlivnily lokální kulturu a tím ji tak narušily, míní Huntington.

Se vznikem univerzální civilizace souvisí jazyk, který by byl její ústřední částí. Nelze říci, že by tímto jazykem měla být angličtina, neboť roku 1992 mluvilo anglickým jazykem pouze 7,6 % světové populace, kdežto mandarínskou čínštinou dvakrát více lidí. Je ale nemožné, aby se mandarínská čínština stala ústřední jazykem, jelikož ho neovládá bezmála 92 % světové populace, a proto je angličtina stále nejdůležitějším jazykem. „*V tomto smyslu slova představuje angličtina skutečně způsob globální mezikulturní komunikace.*“⁴⁵

Dalším elementem je všeobecně přijaté a uznávané náboženství, což je ale nemožné, protože mezi jednotlivými náboženstvími se nachází obrovské rozdíly, které žádné náboženství není s to setřít. Křesťanství vyznávalo v roce 2000 přibližně 30 % světové populace, kdežto islám necelých 19 % světové populace. „*V dlouhodo-*

⁴⁵ S. Huntington, *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*, Praha 2001, s. 58.

bé perspektivě však vítězství náleží islámu. Křesťanství se totiž šíří primárně konverzí, zatímco islám konverzí a reprodukcí. ⁴⁶

V okamžiku zhroucení komunismu se mohlo zdát, že svět namísto něj přijme liberální demokracii a vytvoří se tak cosi jako univerzální civilizace, což bylo pošetilé, jelikož zánik této ideologie nevedl k přijetí liberální demokracie ve světě. Nastolení univerzální civilizace by taktéž mohlo být důsledkem vzájemného působení států, kdy sem patří například turismus, média a zejména celosvětový obchod, nicméně tomu tak není.

Posledním argumentem, proč by měla vzniknout univerzální civilizace je názor, že se jedná o výsledek modernizačních procesů, které probíhají už od 18. století. Modernizace je spojením vzdělání, gramotnosti a urbanizace, ale i industrializace a společenské mobility, které vedly a stále vedou k ovládnutí přírody člověkem. Jelikož je Západ první modernizovanou civilizací, od níž přejímají ostatní kultury a civilizace hodnoty a vzory chování, mnozí lidé se domnívají, že by se právě západní civilizace měla stát civilizací univerzální.

Státy, které byly vystaveny západnímu vlivu modernizace a pozápadnění buďto oba jevy odmítly, či přijaly pouze jeden z nich a několik států dokonce akceptovalo jak pozápadnění, tak i modernizaci.

Mezi zeměmi, které řekly ano jak modernizaci, tak pozápadnění, se nachází Turecko v období vlády prezidenta Mustafy Kemala Atatürka, který Osmanskou říši přetvořil v novodobé Turecko a naprosto tak popřel celou tureckou minulost. Z Turecka se stala rozpolcená země, protože náboženství, kultura a instituce byly muslimského charakteru, kdežto vláda podporovala modernizaci a také to, aby se z této země stala část západní civilizace.

⁴⁶ S. Huntington, *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*, Praha 2001, s. 63.

Reformismus, jehož principem je přijetí západních technik, ale zároveň zachování tradičních hodnot a zvyků, je také reakcí na vliv Západu. Toto stanovisko zastávalo mnoho států, ať už zmíníme Japonsko či Čínu. Jejich záměrem bylo dosáhnout technické modernizace bez nutnosti přijetí pozápadnění. „*Téměř všechny nezápadní civilizace světa za sebou mají více než tisíc let existence, některé jsou staré dokonce několik tisíc let. Všechny tyto civilizace vykazují prvky, které převzaly z civilizací jiných, aby zajistily své přežití.*“⁴⁷, což vidíme na příkladu Číny, která přejala buddhismus z Indie, ale nedošlo zde k poindštění, jelikož si Čína náboženství upravila do takové formy, která neodporuje čínským tradicím a zvykům. Pakliže se zamyslíme nad tím, zda-li Čína někdy v budoucnu přijme demokracii, nebude to z důvodu, aby napodobila USA, ale z důvodu, že již nebude s to řešit politickou korupci a sociální nerovnost.

Co se týká naprostého odmítnutí jak modernizace, tak pozápadnění, zde bychom mohli uvést příklad muslimských a arabských zemí, které se vůči oběma jevům staví negativně. Na jakékoli snahy a vlivy Západu reagují odmítavě a naopak se ještě více obrací na svoji kulturu, tradice a zvyky.

Ke vzniku univerzální civilizace vyjadřuje svůj názor i orientalista a afrikanista, Luboš Kropáček⁴⁸, který uvádí, že stále hustší propojení světa jako jednoho celku, se objevuje nejen v kultuře a ekonomice, ale i v politice. V jednotlivých civilizacích se objevují problémy, které mají celosvětový charakter, ať už se jedná o ničení životního prostředí, stále se zvyšující procento korupce či rozmach epidemií včetně AIDS.

Řešením těchto potíží by měly být mezinárodní konference, které na svět pohlížejí jako na jeden celek, jehož aktuální stav je kritický. Globální potíží je i přijetí násilí jako přirozeného jevu, který nám podstrkují především média a filmy. Kropáček sdě-

⁴⁷ S. Huntington, *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*, Praha 2001, s. 76-77.

⁴⁸ I. Budil, B. Fliedr, T. Halík, M. Hekrdla, S. Komárek, L. Kropáček, O. Krejčí, M. Mendel, V. Nálevka, Z. Zbořil, *Střet civilizací? Dominance Západu, nebo dialog světových kultur*, Praha 2002.

luje, že všechny Huntingtonovy civilizace byly nebo jsou pod vlivem Západu a právě zkušenost těchto zemí, jakožto dřívějších západních kolonií, je naplňuje nejistotou a obavami při představě univerzální civilizace.

Nyní se zaměřím na téma univerzálního a homogenního státu tak, jak jej chápe Fukuyama, který míní, že v otrokářské společnosti a v ostatních společnostech, které lidem odírají jejich práva, chybí všeobecnost uznání. Až nastolením roku 1776 došlo k setření rozdílů mezi raby a pány. „*Nešlo o vítězství další skupiny pánů či vzestup nového rabského vědomí, ale o uskutečnění sebevlády v podobě demokratického uspořádání.*“⁴⁹

Liberální stát chápe člověka jako lidskou bytost a je univerzální z toho důvodu, že zaručuje všem lidem stejná práva. Univerzální a homogenní stát je výsledek historického procesu, který poháněla moderní přírodověda. Je založen na dvou jevech, a to na uznání a na ekonomice. První faktor vzniká v thymotické části duše, kdežto druhý v části toužící.

Lidé volí demokracii, jakožto homogenní a univerzální stát, z toho důvodu, že při volbě vycházejí z thymu. Vedle thymosu je to také ekonomický rozvoj, který napomáhá lidem, aby si uvědomili, že jsou lidské bytosti. Rab prostřednictvím práce a vzdělání zjišťuje, že mu nižší postavení ve společnosti nevyhovuje a chce se přiblížit statusu pána, čímž se u rabů objevuje touha po rovném uznání.

Hospodářský rozvoj podporuje vznik liberální demokracie také tím, že nevytváří rozdíly mezi třídami. I když se lidé liší na základě politického postavení či vzdělání, tato vláda podporuje mobilitu ve společnosti, která zaručuje, že se lidé budou brát za občany navzájem rovné. Liberální demokracie nevyzdvihuje pouze rozum a touhu, ale i thymos, neboť jedinci touží po uznání a vlastní důstojnosti. Homogenní je v tom

⁴⁹ F. Fukuyama, Konec dějin a poslední člověk, Praha 2002, s. 199.

smyslu, že odstraňuje rozdíly mezi raby a pány a nevytváří tak třídní uspořádání společnosti. Dále tento stát vychází z principů, které jsou založeny nikoli na tradici či náboženství, ale na dialogu.

Ačkoliv se může zdát, že Huntingtonův záměr vytvořit či nastínit možnost vzniku jedné civilizace by se mohl v budoucnu uskutečnit z toho důvodu, že celý svět je ovlivněn Západem, převažuje u mě názor, že k vytvoření takovéto univerzální civilizace nikdy nedojde. Svět nechce přihlížet západní nadvládě po další roky, čemuž svědčí fakt, že západní civilizace pomalu ztrácí svou sílu a do popředí se dostávají jiné civilizace, a to především kvůli ekonomické prosperitě.

Co se týče Fukuyamy a jeho univerzálního a homogenního státu, je nutno uznat, že liberální demokracie chrání lidská práva a uznává občany nejen jako tvory, kteří touží po bohatství a jeho hromadění, ale také jako lidské bytosti. Na tomto základě si tudíž uvědomujeme, že jsou si všichni lidé rovni a že nikdo by se nad nikým neměl povyšovat. Ovšem fakt, že tento způsob vlády vyžaduje, aby se lidé přizpůsobovali nárokům společnosti a práce a byli tak neustále mobilní, se mi jeví jako neúcta a postupné odstranění důležitosti rodiny, v důsledku čehož často zapomínáme, že právě rodina je tím nejzákladnějším kamenem společnosti.

5.3 Západ versus zbytek světa

Nyní se budu věnovat rozdělení světa na Západ a zbytek světa, jelikož Huntington se právě na toto vymezení světa ve své knize odvolává. V další části kapitoly přiblížím vymezení Západu, tak nezápadu, kdy se budu zaměřovat zejména na islámské a asijské země jako potenciální rivaly Západu.

Lidé jsou zvyklí rozdělovat svět na „my“ a „oni“ a v historii tomu nebylo jinak, jelikož myslitelé vymezovali svět například na základě protikladů okcident - orient. S koncem studené války přišlo vymezení světa na zóny míru, kam byl zahrnut Západ, Japonsko a asi 15 % světové populace, kdežto zbytek světa byl přiřazen do zóny zmatku. Nejtypičtějším dělením světa je jeho rozdělení na chudé, či se teprve rozvíjející země a země bohaté. Chápání světa jako Západu a Východu je chybné, jelikož takové kulturní rozdělení neodpovídá komplikovanosti prostředí, v němž žijeme.

Ke konfliktům mezi bohatými a chudými zeměmi dochází hlavně v ten moment, kdy se vyspělejší státy touží zmocnit ostatních států. K jiným konfliktům by mezi nimi docházet nemělo, jelikož nerozvinuté země postrádají politickou integritu, vojenské vybavení i ekonomickou sílu.

Západ vlastní a řídí mezinárodní bankovní systém, kontroluje tvrdé měny a námořní trasy, hraje hlavní roli ve výrobě kosmických lodí, má hlavní slovo v globální komunikaci a velký počet států na něj nazírá jako na tu nejvyšší morální autoritu. Je tak „...jedinou civilizací, která má strategické zájmy ve všech ostatních civilizacích a oblastech a dokáže zde ovlivňovat politiku, ekonomiku i vojenskou situaci.“⁵⁰

Ovšem i tak se západní civilizace potýká s problémy, které není s to vyřešit. Mezi největší překážky patří vysoká nezaměstnanost a kriminalita, stagnující populace a pomalý ekonomický růst. Za úpadkem Západu stojí především Čína a Japonsko, ale také Indie a islámské státy, kde stále roste hospodářská, politická i vojenská moc. Milan Valach⁵¹ dodává, že na špatné situaci Západu se také podílí neustále se zhoršující úroveň lidí ze střední vrstvy, zvyšující se sociální nerovnost a stále rostoucí majetek těch nejbohatší lidí.

⁵⁰ S. Huntington, *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*, Praha 2001, s. 83.

⁵¹ VALACH, Milan. Apokalyptická očekávání jako projev systémové krize. [online]. *Britské listy*, 21.9.2011 [cit. 2012-06-11]. ISSN 1213-1792. Dostupné z WWW: <<http://www.blisty.cz/art/60323.html>>.

Náboženské obrození a obrat k domácí kultuře jsou dva prvky, které hrají hlavní roli v úpadku západní civilizace. Dvěma hlavními zeměmi, které zdůrazňují nadřazenost svých kultur nad západní, jsou země islámské a asijské.

Zástupci arabského a muslimského světa si v 19. a 20. století návratem k domácí kultuře znovu získali ztracené sebevědomí, o které přišli na základě západního vlivu. „...zároveň však většinou věřili v možnost spojení islámu s jistými prvky evropské modernity a v plodnost dialogu obou kulturních okruhů. Ten ovšem měl být postaven na rovném respektu a nikoliv na přezíravém poručnictví Západu.“⁵²

Veškerá jednání mezi Západem a arabskými a muslimskými státy probíhají bez tlumočnicků arabštiny a tudíž se očekává, že představitelé islámu přijmou angličtinu jako jednací jazyk. „Soudě podle mnohých reakcí a indicií, politická reprezentace USA projevuje při upevňování svých mocenských pozic velmi málo pochopení a respektu pro národní aspirace islámských států, nezajímá se o historický vklad a hodnoty kulturního dědictví Arabů nebo jiných etnik.“⁵³

Nezápad je vystaven naprosté neochotě ze strany Západu, která se odráží v tom, že USA nepovažují za nutné informovat zbytek světa o svých rozhodnutích a případných krocích v politice, či ekonomice. S tímto negativním postojem je spojeno i používání embarg, výhružek, nátlaku a práva veta ze strany Západu.

Na základě neuvěřitelně rychlého růstu asijských ekonomik se předpokládá, že právě tyto ekonomiky budou tvořit nejméně 40 % světového hospodářského produktu. Asiaté vnímají tento úspěch velmi pozitivně, což se podepisuje na vnímání sebe sama a Asie jako nadřazených zbytku světa. Také Japonsko se od Západu od-

⁵² P. Barša, *Západ a islamismus: střet civilizací nebo dialog kultur?*, Brno 2001, s. 63.

⁵³ I. Budil, B. Fliedr, T. Halík, M. Hekrdla, S. Komárek, L. Kropáček, O. Krejčí, M. Mendel, V. Nálevka, Z. Zbořil, *Střet civilizací? Dominance Západu, nebo dialog světových kultur*, Praha 2002, s. 45.

klonilo kvůli úpadku americké ekonomiky, neboť se začaly objevovat pochybnosti vůči západní civilizaci, z čehož vyplynula myšlenka, že úspěch Japonců se skrývá v jejich kultuře a nikoliv kapitalismu. „*Novým potvrzením vlastní kulturní identity Japonsko zdůrazňuje svou jedinečnost a odlišnost, a to nejen od západní kultury, nýbrž i od ostatních kultur asijských.*“⁵⁴

Spojením Číny a Japonska v 80. a 90. letech 20. století vzniklo cosi jako asijské sebepotvrzení, které v sobě zahrnuje čtyři hlavní body. Prvním bodem je fakt, že většina asijských zemí si chce udržet tempo hospodářského růstu a upevnit tak své postavení ve světě. Dalším bodem je, že asijská kultura vedle sebe staví své priority, jako důraz na pracovitost, skupinu, rodinu, disciplínu a řád, a znaky Západu, mezi nimiž je individualismus, kriminalita, lenost a úpadek rodinného života. Důležitost konfucianismu, jako jednotícího faktoru Asie, je třetím bodem. Posledním jevem je vyzdvihování tradiční asijské kultury jako modelu, který by měl být přijat a uznán celým světem.

Islámská civilizace chápe své náboženství jako prvek, který umožňuje objevit základ sebepojetí, stability a rozvoje moci, což je bráno jako boj vůči západní kultuře, přičemž modernita je islámem akceptována. Islámská náboženská obroda chápe tradiční náboženství jako styl žití, který prostupuje celým arabským i muslimským světem. Nejen, že se objevuje snaha nahradit západní práva právem islámským, ale zároveň se stresuje návrat k náboženskému jazyku a dodržování rituálů. Nejvíce se islámské obrození promítlo ve vzniku fundamentalistických islámských hnutí, kterým se dostává podpory zejména od mladých lidí, které Huntington řadí do tří skupin.

První z nich je tvořena intelektuály a studenty vysokých škol. Další skupina se skládá ze střední a městské třídy, kdy se jedná o živnostníky, obchodníky a kupce. Autor sem zařazuje i vyšší střední třídu složenou z lékařů, vědců, techniků apod. Is-

⁵⁴ S. Huntington, *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*, Praha 2001, s. 117.

lámským hnutím se dostává podpory od lidí, kteří se v průběhu 70. a 80. let 20. století přemístili z venkova do měst. 70. a 80. léta 20. století byly ve znamení demokracie, nicméně muslimské a arabské země demokratickou formu vlády nepřijaly, a naopak viděly islamistickou vládu jako jediné možné východisko. „*Neúspěch liberální demokracie jako takové zapustit kořeny v muslimských zemích je trvalým a opakujícím se jevem, jehož počátky lze vystopovat až do pozdního devatenáctého století. Přinejmenším částečně je příčinou tohoto fenoménu charakter islámské kultury a společnosti, které jsou západním konceptům nepřátelské.*“⁵⁵

Islámské obrození nebylo poháněno ekonomickým rozvojem, jak tomu bylo u Asie, nýbrž populačním růstem. Roku 2000 představovali muslimové 20 % světové populace a odhaduje se, že kolem roku 2025 budou tvořit 30 % světové populace. Negativem je, že objeví-li se revoluce či protesty ve společnosti, bývají to většinou mladí lidé, kteří se jich účastní.

Vysoké procento mladých lidí má ještě jeden následek, a to ten, že značná část těchto jedinců emigruje do zbytku světa za účelem nalezení práce a jiných zdrojů. Stává se tak, že země, ve kterých se arabové a muslimové snaží prosadit, se potýkají s mnoha problémy. „*Protiklad rychle rostoucí populace jedné kultury a pomalu narůstající nebo stagnující populace kultury jiné vytváří tlak na ekonomické nebo i politické změny v obou společnostech.*“⁵⁶

Ačkoliv se může zdát, že konec islámského a asijského rozvoje je v nedohlednu, myslím si, že jednoho dne dojde k jeho zastavení už jen z toho důvodu, že žádná země není s to udržet vysoké tempo vývoje, ať už v ekonomice či obchodě. Jasným příkladem je Západ, který pomalu ztrácí své výsadní postavení. Zároveň ani žádné náboženské obrození nemůže trvat napořád, takže se domnívám, že fundamentalistic-

⁵⁵ S. Huntington, *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*, Praha 2001, s. 127.

⁵⁶ S. Huntington, *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*, Praha 2001, s. 133.

ká hnutí jednoho dne ztratí svoji sílu. To, že západní civilizace již nedominuje v politické či ekonomické sféře, bude mít za následek, že možná dojde k usmíření Západu s ostatními civilizacemi, především asijskou a islámskou, ale samozřejmě existují opatření, kterých by se Západ měl držet, jestliže opravdu stojí o smír.

6 MODERNÍ SVĚT

V následující kapitole se zabývám posledním člověkem, který se u Fukuyamy objevuje na konci dějin. Jelikož je tento oddíl věnován nynější době, zaměřím se na budoucnost západní civilizace a také na to, jestli dojde k rozdělení světa na dva celky nebo k tomu, že budeme přihlížet střetu civilizací.

6.1 Poslední člověk

Prvnímu člověku jsme se již věnovali a nyní je potřeba se zmínit o posledním člověku, který se objevuje na konci dějin, v tom smyslu, jak jej popisuje Fukuyama.

Pro Fukuyamu je poslední člověk bytost, která se „...vzdala hrdé víry ve vlastní nadřazenou hodnotu ve prospěch pohodlné sebezáchovy.“⁵⁷ Demokracie sice učí své občany toleranci, ale zároveň tím popírá zásady morálky, neboť na jejím základě rozlišujeme, co je dobré a co je špatné. Poslední člověk „...se zabývá hlavně svým vlastním zdravím a zabezpečením, protože takové chování je nekontroverzní.“⁵⁸

Zarážející je jistá podobnost mezi účastníkem krvavé bitvy, rabem, a posledním člověkem, jelikož oba dva kladou důraz na pud sebezáchovy. Nároky moderní doby na mobilizaci a vzdělanost lidí vede k jejich vymezení jako posledních tvorů, jelikož

⁵⁷ F. Fukuyama, Konec dějin a poslední člověk, Praha 2002, s. 287.

⁵⁸ F. Fukuyama, Konec dějin a poslední člověk, Praha 2002, s. 291.

se zbavují veškeré autority, tradice a nejsou s to vnímat hodnoty. „*Pro takového člověka se všechny hodnoty navzájem rovnají, neboť všechny jsou směnitelné.*“⁵⁹

Převoditelnost hodnot člověka nenutí a nevede k sebezdokonalování, a tudíž občané nepřestují ctnosti a nesnaží se být lepšími lidmi. Lidská bytost vidí smysl života v hromadění bohatství a pohodlném žití. „*Snaha o vlastní obohacení, nikoliv snaha po realizaci vášně, se stala motorem rozvoje kapitalismu. To v konečném důsledku vedle k vývoji západní společnosti silně konsumního zaměření.*“⁶⁰

Aby se společnost nevrátila do doby před krvavou bitvou, musí existovat jistá míra nespravedlnosti, jelikož ona dělá z občanů lepší jedince. Moderní člověk musí najít touhu riskovat život a stát se tak hodnotnějším a lidštějším. Osobně se domnívám, že společnosti není příliš prospěšné, že liberální demokracie umožňuje, aby si lidé pouze užívali svého života a snažili se co nejvíce uspokojit neskutečné množství potřeb, které nejsou důležité, jelikož je uměle vytvořila společnost. Moderní člověk má tu nevýhodu, že se v jistých ohledech podobá zvířeti, které se nezajímá o okolní svět a soustředí se pouze na to, aby dostalo najíst a napít a následně si mohlo odpočinout.

Takové životy, podle mě, žijí dnešní lidé. Chybí u nich jakýkoliv náznak nadšení či zápalu pro věc, protože se přibližují potřebám, jaké nalézáme u zvířat. Dnešní doba sice chrání a dodržuje lidská práva, ale nemyslím si, že by to mělo až tak pozitivní vliv a to z toho důvodu, že lidé svá práva chápou jako automaticky daná a absolutně si neuvědomují, že dříve o ně jedinci museli usilovat, což je nejenom dělalo lepšími, ale zároveň si tak byli vědomi hodnot a svého já.

⁵⁹ P. Barša, *Západ a islamismus: střet civilizací nebo dialog kultur?*, Brno 2001, s. 42.

⁶⁰ V. Hloušek, L. Kopeček, *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřítelé a perspektivy demokracie*, Brno 2007, s. 334.

6.2 Budoucnost Západu

Zda-li se v brzké době podaří západní civilizaci překonat stav úpadku, či jestli spíše směřuje ke svému konci, to jsou myšlenky, jimiž se zabývá Huntington a které jsou tématem této části.

Konec studené války znamenal pro Západ zmizení jediného nepřitele, a to Sovětského svazu. Je proto nutné, aby nyní vymezil svou pozici v jiném měřítku, než tomu bylo před studenou válkou, kdy jasně ukazoval svou nedůvěru vůči komunismu. Úpadek Západu by mohl pokračovat další roky, možná i staletí, ale zároveň může západní civilizace projít obdobím obnovy, na jejímž základě bude s to opět zaujmout vůdčí pozici ve světové politice a ekonomice.

I když by se mohlo zdát, že nízký populační růst, zmenšující se podíl na světovém hospodářském produktu a nízká míra investic nutně povedou ke kolapsu západní civilizace, není tomu tak. Životní úroveň obyvatel Západu se neustále zvyšuje, ekonomika roste a ještě stále je to Západ, kdo vlastní ty nejvyspělejší technologie. Mimo nátlaku asijských ekonomik a islámského obrození čelí Západ zvyšující se kriminalitě, distribuci a užívání drog, rozkladu rodinného života a velkému procentu neúplných rodin.

Hrozbou je i imigrace, jelikož mnozí přistěhovalci se odmítají asimilovat do západní kultury a ponechávají si své vlastní hodnoty a zvyky. „*Tento fenomén se nejvýrazněji projevuje v případě evropských muslimů, kteří jsou však pouze malou menšinou. V menší míře se projevuje rovněž u Hispánců ve Spojených státech, kteří jsou však menšinou velkou.*“⁶¹

V USA se objevuje skupina lidí, která propaguje multikulturalismus, což je myšlenkový a politický proud, který říká „...že ve společnosti existují skupiny – dvě

⁶¹ S. Huntington, *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*, Praha 2001, s. 372.

nebo více -, jejich názory a praktické postupy dávají vzniknout pocitu zvláštní kolektivní identity. Znamená vždy rozrůzněnost skupinou, vyvěrající z rasových, etnických a jazykových odlišností.“⁶² Odmítá fakt, že americká kultura vychází a je postavena na západních hodnotách, jelikož je vnímá jako hříšné evropské dědictví. Avšak po každé, když se tato skupina myslitelů a vzdělanců snaží nalézt americké kořeny, nachází je v Evropě. Pakliže by USA přijaly stanoviska multikulturalistů, znamenalo by to odklon od Evropy, přeměnu USA a kolaps západní civilizace.

Zatímco se Západ musí vyrovnávat s neustále se snižující mocí, ostatní civilizace se stávají mocnějšími a odolnějšími vůči americkým i evropským vlivům. „*Hlavní odpovědností tak není pokoušet se přetvářet ostatní civilizace podle obrazu Západu, což se nakonec vymyká i jejich upadající moci, ale uchovat, chránit a obnovovat jedinečné kvality západní civilizace.*“⁶³

Jelikož je USA nejsilnější stát západní civilizace, Huntington navrhuje několik bodů, které by pozitivně ovlivnily další vývoj Západu. Jedná se například o přijetí západních zemí střední Evropy do NATO, redukci vojenské síly čínských a islámských států, pozápadnění Latinské Ameriky a obnovení hodnot jako je víra ve svobodu, ústavní řád, rovnost a demokracii.

Autor považuje za klíčové, aby se Američané vrátili k původním anglosaským protestantským hodnotám, které jsou nezbytné pro další fungování a sebereflexi západní civilizace. Barša dodává, že nutná je také kooperace USA a Evropy, dále zaměření se na spolupráci jak s Ruskem, tak i s Japonskem a zajišťování podpory všem mimozápadním skupinám, které se kloní ke kultuře a hodnotám Západu.

⁶² A. Heywood, Politologie, Praha 2004, s. 141.

⁶³ S. Huntington, Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu, Praha 2001, s. 380.

Hloušek s Kopáčkem soudí, že pokud obyvatelé Západu stojí o to, aby se jejich kultura zachovala, musí pochopit, že i když má jejich civilizace základy v liberální demokracii a křesťanství, nejedná se o univerzální model civilizace, který by byl aplikovatelný na jiné země.

Podle českého teologa, psychologa a sociologa Tomáše Halíka je zapotřebí „...odložit brýle, které ukazují svět pouze optikou západních hodnot a uvědomit si reálnou pluralitu světů, konstituovaných rozdílnými kulturními a náboženskými východisky.“⁶⁴

Pokud bych měla vyjádřit názor na to, před jakou budoucností Západ stojí, váhala bych s odpovědí už z toho důvodu, že západní civilizace je zvyklá na to, že diktuje podmínky a tempo světa. Západní civilizace by měla pochopit, že není nadřazená ostatním státům a že jednoduše nemá pravomoc, která by ji opravňovala k rozšiřování západních hodnot a zvyků, o které ostatní země nejeví zájem a naopak to považují za neúctu. Pro budoucí mír mezi civilizacemi je podstatné, aby si Západ uvědomil potencionální možnost celosvětového konfliktu a změnil svůj nadřazený postoj stran jiných civilizací.

6.3 Rozdělený svět či střet civilizací?

V závěrečné kapitole přiblížím Huntingtonovy i Fukuyamovy názory na budoucnost světa. Huntington se domnívá, že ke konfliktům mezi civilizacemi by mohlo dojít, pokud by už teď nepřátelské vztahy mezi západní civilizací a těmi ostatními vyústily v globální válku. Fukuyama je přesvědčen, že ke střetu civilizací nedojde z důvodu celosvětové liberální revoluce, ale připouští, že dojde k rozdělení světa na historický a posthistorický celek.

⁶⁴ I. Budil, B. Fliedr, T. Halík, M. Hekrdla, S. Komárek, L. Kropáček, O. Krejčí, M. Mendel, V. Nálevka, Z. Zbořil, *Střet civilizací? Dominance Západu, nebo dialog světových kultur*, Praha 2002, s. 172.

I v moderní době, jak píše Huntington, to jsou národní státy, které disponují globální mocí. Po konci studené války skončila představa světa založeného na dvou velmocích, a proto přišlo rozdělení, které zahrnuje osm světových civilizací, jakožto světových aktérů. Bipolární model globální politiky je tedy vystřídán schématem multicivilizačním, v němž již nebudeme přihlížet rozporům zakládajících se na rozdílech mezi bohatými a chudými.

Huntington míní, že Fukuyamova euforie z vítězství liberální demokracie je mylnou iluzí. Vlna demokracie, která se ve světě objevila, byla pouze důsledkem potřeby změny, a nikoliv krokem vpřed. „...svět se sice změnil, to ovšem neznamená, že se stal nutně mírumilovnějším.“⁶⁵ Fukuyamovu vizi narušily i teroristické útoky z 11. září 2001, jelikož od té doby nabyly Huntingtonovy myšlenky značné popularity.

Někteří politologové vnímají teroristické útoky z 11. září 2001 jako důsledek střetu různých kultur, nicméně Barša i Kropáček jsou toho názoru, že tomu tak není a že kořeny islámského výpadu lze najít v: „...nezvládnutí důsledků evropské kolonizace a následné dekolonizace.“⁶⁶ „Jsou to totiž právě křivdy a výčitky pocházející z třetího světa, které se podařilo kanalizovat politizovanému hnutí islámské obrody, jímž je islamismus. Islamismus otevřeně napadá planetární hegemonii proamerického bloku a pokouší se o založení muslimských států a společností na islámských principech.“⁶⁷

Reakce tehdejšího amerického prezidenta George W. Bushe byla taková, že odsoudil islámské útoky jakožto snahu o narušení amerických hodnot demokracie, svobody a prosperity. Současně vyzval americké občany k boji proti náboženským fana-

⁶⁵ S. Huntington, *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*, Praha 2001, s. 20.

⁶⁶ I. Budil, B. Fliedr, T. Halík, M. Hekrdla, S. Komárek, L. Kropáček, O. Krejčí, M. Mendel, V. Nálevka, Z. Zbořil, *Střet civilizací? Dominance Západu, nebo dialog světových kultur*, Praha 2002, s. 91.

⁶⁷ P. Barša, *Západ a islamismus: střet civilizací nebo dialog kultur?*, Brno 2001, s. 13.

tikům, kteří se pokusili oslabit západní civilizaci. Tento postoj na Američany zapůsobil a při dotazování, zda-li jsou pro vojenskou odvetu, která by znamenala další lidské oběti, jich 75 % odpovědělo kladně.⁶⁸

Islámský terorismus je označení, proti němuž se obyvatelé arabských a muslimských zemí často ohrazují, protože původně tento pojem vznikl jako protipól islámských vlád, a tak můžeme konstatovat, že prvotním cílem Usámy bin Ládina nebylo zničit USA, ale Saúdskou Arábii. Zarážejícím faktem zůstává, že USA během let 1979-1989 s Usamou bin Ládinem úzce kooperovaly kvůli sovětské invazi. „...*také výprava proti Ládinovi byla výpravou proti bývalému spojenci, jehož moc a vliv na před USA pomáhaly budovat a který jim nakonec přerostl přes hlavu.*“⁶⁹

Není překvapením, že se Usama bin Ládin a Al-Kaida ocitli na sankčním seznamu vydaným Radou bezpečnosti OSN. Sankce byly namířeny na osoby a jednotky, které nesou zodpovědnost za jakékoli protiprávní chování vůči státu a patří mezi ně například zmrazení finančních prostředků⁷⁰. To potvrzuje fakt, že v říjnu 2001 nařídila americká vláda nejméně 5000 bankám, aby přerušily veškeré finanční transakce celkem 27 organizacím, které byly podezřelé ze spojení s teroristickými útoky proti Světovému obchodnímu centru a Pentagonu.⁷¹

⁶⁸ CAMPBELL, Duncan. Americké hnutí proti válce. [online]. *Literární noviny*, 3.10.2001 [cit. 2012-06-11]. ISSN 1210-0021. Dostupné z WWW:

<<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNIII/12.2001/40/7.png>>

⁶⁹ P. Barša, *Západ a islamismus: střet civilizací nebo dialog kultur?*, Brno 2001, s. 13.

⁷⁰ TRÁVNÍČKOVÁ, Zuzana. Opatření proti financování terorismu: ladění pravidel pro vytváření evropských sankčních seznamů. [online]. *Současná Evropa*, 2010. [cit. 2012-06-11]. ISSN 1804-1280. Dostupné z WWW:

<<http://ces.vse.cz/wp-content/travnickova11.pdf>>

⁷¹ POSPÍŠIL, Filip. Stručně ze světa: Finanční svět zřejmě čekají kvůli terorismu revoluční změny. *Literární noviny*, 3.10.2001 [cit. 2012-06-11]. ISSN 1210-0021.

Dostupné z WWW:

<<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNIII/12.2001/40/7.png>>

Egoismus USA, který se vyznačoval a stále ještě vyznačuje touhou šířit západní kulturu, vyvolává v mimoevropských zemích vlnu nevole, proti níž bojují obratem k domácím kulturám. Západ se nejenom snaží sledovat své vlastní zájmy, ale zároveň diktuje ostatním zemím, co by měly dělat a co ne.

Neupřímnost Západu je dalším záporem, na který mimoevropské země poukazují. „...*zákaz šíření zbraní hromadného ničení sice platí pro Írán a Írák, ale již nikoli pro Izrael; volný trh sice je elixírem hospodářského růstu, avšak nikoli v oblasti zemědělství; dodržování lidských práv je problémem v případě Číny, ale už ne v případě Saúdské Arábie,...*“⁷²

Ne příliš přátelské vztahy bude mít Západ s Čínou a islámskými zeměmi, protože se jedná o civilizace, které nejsou na Západu závislé, kdežto Afrika a Latinská Amerika se vůči svému učiteli pravděpodobně negativně vymezovat nehodlají. Obávaný střet civilizací, jak jej popsal Huntington, by se mohl uskutečnit už jen z toho důvodu, že by v něj lidé uvěřili a pojali by ho za nevyhnutelnou koncepci budoucnosti světa.

Aby byl svět zachráněn od případného konfliktu a střetu jednotlivých civilizací, autor vyzývá k: „...*porozumění a kooperaci mezi politickými, duchovními a intelektuálními vůdci hlavních světových civilizací*“⁷³, neboť největší výstrahou by měla být představa o ukončení míru a následná globální válka.

Fukuyama uvádí, že i když by se mohlo zdát, že přijetí a následné udržení demokratických režimů bylo v některých státech komplikované, svět všeobecně směřuje k nastolení demokracie. „*Období vzestupu demokracie jsou přerušena trhlinami a radikálními zvraty, například těmi, které představoval nacismus a stalinismus. Na druhé straně, všechny tyto nepříznivé obraty tíhly k návratu do původního sta-*

⁷² S. Huntington, *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*, Praha 2001, s. 215.

⁷³ S. Huntington, *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*, Praha 2001, s. 393.

vu.⁷⁴ Dodává, že přijetí liberální demokracie a jejích principů vlastně odpovídá tomu, jak vnímáme sebe sama. „...*principy svobody a rovnosti, na kterých je demokracie založena, nejsou náhodné ani nevyplývají z etnocentrických předsudků, ale ve skutečnosti vycházejí ze zjištění o povaze člověka jako takového...*“⁷⁵

Vidina rozdělení světa na posthistorický a historický celek vychází z toho, že existují státy, které se rozvinuly v oblasti ekonomiky a politiky mnohem dříve než ty, které na industrializaci a ekonomický vývoj reagovaly se zpožděním.

Posthistorický celek je část světa tvořená z národních států, které se podrobí zásadám liberalismu. Ekonomický vývoj s sebou přinese sjednocení výroby a trhu, a tudíž dojde k oslabení národních států. Míru je zde dosaženo na základě odstranění rozdílů mezi pány a raby. Naproti tomu se bude v historickém celku objevovat dlouhá řada válek a konfliktů, založených na rozlišných náboženských a ideologických názorech. Oba světy sice budou existovat zároveň, ale nebude se mezi nimi vyskytovat žádný spojující prvek, i když nelze vyloučit, že by mezi nimi nedocházelo ke kolizím.

Kladné vztahy mezi oběma světy narušuje vysoké procento imigrantů z méně rozvinutých zemí do vyspělého světa. Zamezení přistěhovalectví je v posthistorickém světě takřka nemožné, neboť tato část je postavena na liberální demokracii, a pokud by odmítla masy lidí, porušovala by tak zásady svobody a rovnosti. Kromě toho je v historickém světě mnoho kvalifikovaných pracovníků, kteří jsou klíčovým elementem pro uspokojivý vývoj posthistorického celku.

Zónou střetu bude zajisté i udržení a dodržování světového řádu. Některé země z historického celku již nyní neváhají použít násilí vůči svým sousedním státům, a proto je zapotřebí, aby byly tyto země podrobeny kontrole stran zbraní. Cílem USA

⁷⁴ F. Fukuyama, Konec dějin a poslední člověk, Praha 2002, s. 66.

⁷⁵ F. Fukuyama, Konec dějin a poslední člověk, Praha 2002, s. 67.

a jiných demokratických zemí je i nadále šíření a ochrana demokracie ve světě. „*Pokud demokracie nepovedou boje mezi sebou, rozšiřující se posthistorický svět bude stále klidnější a úspěšnější.*“⁷⁶

Co se týče Fukuyamy, ten se zamýšlí nad otázkou, zda-li bude liberální demokracie v budoucnu stále atraktivní a jestli ji všichni lidé přijmou jako konečnou formu vlády. Jejím nedostatkem je, že člověk v ní není schopen uplatnit ambice a ctnosti, dva jevy, které se u lidí objevují s příchodem války. Proto se v demokraciích nacházejí nekonečné soudní spory a nesmyslné konflikty, jelikož se alespoň trochu přibližují charakteru válek, ve kterých je člověku dovoleno riskovat svůj život a potvrdit tak svoji svobodu. „*Liberální demokracie, jež by v každé generaci dokázala vybojovat krátkou a rozhodnou válku k obraně své svobody a nezávislosti, by byla daleko zdravější a spokojenější než taková, která nezná nic jiného než trvalý mír.*“⁷⁷

Pakliže ale bude svět sestaven pouze z liberálních demokracií, může dojít k tomu, že lidé se proti této formě vlády postaví a budou proti ní bojovat, jelikož touží bojovat proti nespravedlnosti. Pokud by žili ve společnosti, v níž by neexistovala alespoň malá nerovnost, zanevřeli by nad ní.

Iracionální vášně přítomné u prvního člověka bychom marně hledali u moderních lidí, kteří chtějí dosáhnout spokojeného života doprovázeného vysokou životní úrovní. A tak se dostáváme k tomu, že jestliže má být forma vlády bezchybná, musí uspokojovat všechny tři části duše, čili jak rozum a touhu, tak i thymos, což nás zavádí k liberální demokracii, která se k tomuto uskutečnění nejvíce přibližuje.

⁷⁶ F. Fukuyama, Konec dějin a poslední člověk, Praha 2002, s. 269.

⁷⁷ F. Fukuyama, Konec dějin a poslední člověk, Praha 2002, s. 310.

Autor shrnuje své myšlenky výstižně, když přirovnává jednotlivé státy ke karavaně povozů a město k liberální demokracii: „*I když většina vozů nakonec přijede do stejného města, nemůžeme s jistotou vědět, zda jejich pasažéři po krátkém rozhlédnutí neshledají nové prostředí nevyhovujícím a nevydají se na novou a ještě delší cestu.*“⁷⁸

K tomu, abych vyjádřila, jestli se v budoucnu přihodí, že všechny státy světa pochopí význam liberální demokracie, uvěří jí a přijmou jakožto jediný vládnoucí řád, je nejprve zapotřebí pochopit a porozumět světu, jednotlivým civilizacím, jejich vývoji a hodnotám, které uctívají. Ale i tak je nemožné určit, zda-li opravdu všechny země směřují k liberální demokracii. Ve Fukuyamův neprospěch hovoří mnoho skutečností a to například, že islámské země jsou stran přijetí demokracie rozpolcené, jelikož by na jednu stranu demokratickou vládu přijaly, ale zároveň nechtějí přijmout západní hodnoty, na nichž je demokracie založená.

Nejsem si jistá, jestli je vhodné nazývat občany arabských a muslimských zemí jako fundamentalisty, jelikož je to Západ, kdo připravuje úrodnou půdu pro konflikty, ať už je zobrazuje v komerčních filmech nebo knížkách. Pouze na Západě se objevuje neúcta k rodině, mezilidským vztahům a lidem obecně, která je skryta za rovným uznáním všech. Naopak islámské země se vyznačují kladným vztahem a úctou vůči rodině a příbuzným. Zároveň se mimoevropské státy dobře vyrovnávají s kriminalitou, takže se nevyznačují velkým morálním úpadkem jako Západ. Západní civilizace by určitě měla přehodnotit svoje stanovisko, které má k okolnímu světu. Pakliže se chceme vyvarovat globální válce, je nutné, abychom byli s to všimnout si prvků, které sdílíme a které nás spojují.

⁷⁸ F. Fukuyama, Konec dějin a poslední člověk, Praha 2002, s. 318.

7 ZÁVĚR

Lidské dějiny jsou podle Fukuyamy založené na účelu a mají před sebou jasný cíl, jímž je přijetí liberální demokracie a dosažení svobody. Dějiny započaly krvavou bitvou a jejími účastníky byli první lidé, kteří se do boje pustili za účelem získání uznání od druhých. Krvavá bitva vyústila v rozdělení společnosti na pány a raby, přičemž pánovi se uznání dostávalo od raba a na raba bylo pohlíženo jako na nedokonalého člověka. Dějiny jsou usměrňovány dvěma jevy a to moderní přírodovědou a bojem o uznání. Jejich smyslem je najít formu vlády, která uspokojí jak pána, tak raba.

Touha po uznání vychází z části duše, která se nazývá thymos. Megalothymie, neboli touha po uznání za nadřazeného ostatním, je potřebná, neboť bez ní by nedošlo k ekonomickému rozvoji. Isothymie, jakožto touha po rovném uznání všech, se v naší společnosti vyskytuje čím dál více a je proto zapotřebí oba typy touhy po uznání korigovat, aby nedošlo k rozpadu společnosti.

Konec dějin přichází s přijetím liberální demokracie. Zároveň se objevuje poslední člověk, který neriskuje život, nepěstuje ctnosti, žije pohodlně, hromadí bohatství a uspokojuje své potřeby, čímž se přibližuje ke zvířeti, jímž byl před krvavou bitvou.

Fukuyama uznává, že liberální demokracie má svá negativa, jimiž jsou například neschopnost vyřešit národnostní spory, zhoršující se úroveň životního prostředí a možnost zmanipulování voleb. Nicméně píše, že tato vláda zajišťuje všem stejná práva a svobodu a staví se odmítavě vůči násilí. Říká, že pouze liberální demokracie je s to uspokojit všechny tři části lidské duše, jimiž jsou rozum, touha a thymos.

V brzké budoucnosti dojde k rozdělení světa na historickou část, kde bude vládnout liberální demokracie, a posthistorickou část, ve které se stále budou objevovat ideologické a jiné rozpory a která bude založená na mocenské politice. Celý svět sice

podle autora směřuje k přijetí liberální demokracie, ovšem muslimské a asijské země jsou zvláště odolné vůči demokracii, jelikož odmítají přijmout jakékoli hodnoty, které jsou spjaty se Západem.

Nakonec ale všechny země budou muset přijmout modernizaci a liberální demokracii, neboť se jedná o další stupeň vývoje, před kterým nelze uniknout. Z toho tedy plyne, že dějiny se neopakují, nejsou cyklické, nýbrž směřované.

Knihy Samuela P. Huntingtona odrážejí vidinu jiného globálního pojetí budoucnosti světa a to takového, které je založeno na odlišném chápání náboženských, kulturních a etnických identit. Autorova představa o světě, který se zakládá na multicivilizačním řádu osmi hlavních světových civilizací vychází nikoliv z domněnek, nýbrž ze statistik a ověřených údajů.

Pro autora jsou kultura a kulturní identita klíčovými zdroji soudržnosti i zániku státu. Zároveň napomáhají lidem získat identitu a pocít, že někam patří. Vedle kultury vyzdvihuje i náboženství, které lidem navrácí řád a disciplínu a zároveň jim pomáhá vyrovnat se se sebou samým a společností, ve které žijí.

Civilizací rozumí to nejširší kulturní seskupení, které může existovat. Civilizace v průběhu historie vznikají, vyvíjí se, ale i zanikají. Aktuálně se ve světě nachází osm hlavních civilizací, jimiž jsou civilizace čínská, japonská, hinduistická, islámská, západní, latinskoamerická, severoamerická a malajská.

Po dlouhou dobu byl Západ nejsilnější civilizací, nicméně v posledních letech dochází k nárůstu vlivu a moci i ostatních civilizací, kdy se jedná zejména o muslimské a asijské země. Proti úpadku západní civilizace, který se projevuje ubývajícím se podílem na hospodářském produktu, by měl Západ bojovat například

tím, že obnoví základní hodnoty, pozápadní Latinskou Ameriku a pokusí se kontrolovat vojenské vybavení ostatních zemí, zejména těch čínských a islámských.

Autorovým cílem bylo poukázat, že ke střetu civilizací nemusí zákonitě dojít. Pokud vedle sebe mají civilizace žít v míru, musí se naučit respektovat navzájem a nesnažit se, jak je tomu v případě Západu, vnutit ostatním zemím své hodnoty a kulturu. Nicméně si je vědom tohoto nelehkého úkolu pro západní civilizaci, která se těšila výsadnímu postavení po dlouhá léta. Právě proto apeluje na Západ, který by měl učinit potřebné kroky tím směrem, aby nezápadním společnostem vyslovil úctu a důvěru. Teprve poté bude globální konflikt zažehnán.

8 POUŽITÁ LITERATURA

BARŠA, Pavel. *Západ a islamismus: střet civilizací, nebo dialog kultur?* 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. 187 s. ISBN 80- 85959-96-8.

BUDIL, Ivo., FLIEDR, Bob., HALÍK, Tomáš., HEKRDLA, Martin., KOMÁREK, Stanislav., KROPÁČEK, Luboš., KREJČÍ, Oskar., MENDEL, Miloš., NÁLEVKA, Vladimír., ZBOŘIL, Zdeněk. *Střet civilizací? Dominance Západu, nebo dialog světových kultur.* 1. vyd. Praha: Evropský literární klub, 2002. 186 s. ISBN 80-86316-31-9.

BURRI, Michael. V Americe bojují i za nás? [online]. *iDnes.cz*, 26.11.2005 [cit. 2012-06-11]. ISSN 1210-1168. Dostupné z WWW: <[http:// http://data.idnes.cz/mfdnes/kavarna/pdf/2005/kavarna-20051126.pdf](http://data.idnes.cz/mfdnes/kavarna/pdf/2005/kavarna-20051126.pdf)>.

CAMPBELL, Duncan. Americké hnutí proti válce. [online]. *Literární noviny*, 3.10.2001 [cit. 2012-06-11]. ISSN 1210-0021. Dostupné z WWW: <[http:// http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNIII/12.2001/40/7.png](http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNIII/12.2001/40/7.png)>.

EILENBERGER, Wolfram. Pozoruji ten nový světový řád. [online]. *iDnes.cz*, 23.9.2006 [cit. 2012-06-11]. ISSN 1210-1168. Dostupné z WWW: <[http:// http://data.idnes.cz/mfdnes/kavarna/pdf/2006/kavarna-20060923.pdf](http://data.idnes.cz/mfdnes/kavarna/pdf/2006/kavarna-20060923.pdf)>.

FUKUYAMA, Francis. *Konec dějin a poslední člověk.* 1. vyd. Praha: nakladatelství Rybka Publishers, 2002. 379 s. ISBN 80-86182-27-4.

FUKUYAMA, Francis. Samuel Huntington's legacy. *Foreign policy*, 5.1.2011 [cit. 2012-06-11]. Dostupné z WWW: <http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/01/05/samuel_huntingtons_legacy>.

HECZKO, Stanislav. Francis Fukuyama - konec dějin a poslední člověk. [online]. *Britské listy*, 1.8.2003 [cit. 2012-06-11]. ISSN 1213-1792. Dostupné z WWW: <<http://www.blisty.cz/art/14914.html>>.

HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2004. 482 s. ISBN 80-86432-95-5.

HLOUŠEK, Vít., KOPEČEK, Lubomír. *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2007. 379 s. ISBN 978-80-210-4249-0.

HUNTINGTON, Samuel. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. 1. vyd. Praha: nakladatelství Rybka Publishers, 2001. 447 s. ISBN 80-86182-49-5.

KADLECOVÁ, Kateřina. Samuel Huntington. *Reflex*. 2009, roč. XX./02, č. 2, s. 60-63. ISSN 0862-6634.

KELLER, Jan. *Dějiny klasické sociologie*. 2. vyd. Praha: sociologické nakladatelství, 2005. 529 s. ISBN 80-86429-52-0.

KEPEL, Gilles. *Boží pomsta: křesťané, židé a muslimové znovu dobývají svět*. 1. vyd. Brno: nakladatelství Atlantis, 1996. 182 s. ISBN 80-7108-120-5.

KREJČÍ, Oskar. Egypt a pokrytectví Západu. [online]. *Britské listy*, 16.2.2011 [cit. 2012-06-11]. ISSN 1213-1792. Dostupné z WWW: <[http:// http://www.blisty.cz/art/57308.html](http://www.blisty.cz/art/57308.html)>.

KREJČÍ, Oskar. Proč bude válka. [online]. *Britské listy*, 21.9.2011 [cit. 2012-06-11]. ISSN 1213-1792. Dostupné z WWW: <[http:// http://www.blisty.cz/art/60320.html](http://www.blisty.cz/art/60320.html)>.

PAULAS, Jan. Západ vymírá. A co křesťanství? [online]. *Katolický týdeník*, 2005. [cit. 2012-06-11]. ISSN 0862-5557. Dostupné z WWW: <[http:// http://www.katyd.cz/index.php?cmd=page&type=11&article=1479](http://www.katyd.cz/index.php?cmd=page&type=11&article=1479)>.

POSPÍŠIL, Filip. Stručně ze světa: Finanční svět zřejmě čekají kvůli terorismu revoluční změny. *Literární noviny*, 3.10.2001 [cit. 2012-06-11]. ISSN 1210-0021. Dostupné z WWW: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNIII/12.2001/40/7.png>>.

SINGER, Peter. *Hegel*. 1. vyd. Praha: nakladatelství Argo, 1995. 129 s. ISBN 80-85794-46-2.

SOBOTKA, Milan., MOURAL, Josef., ZNOJ, Milan. *Dějiny novověké filosofie od Descarta po Hegela*. 1. vyd. Praha: Filosofický ústav AV ČR, 1993. 272 s. ISBN 80-7007-030-7.

TRÁVNÍČKOVÁ, Zuzana. Opatření proti financování terorismu: ladění pravidel pro vytváření evropských sankčních seznamů. [online]. *Současná Evropa*, 2010. [cit. 2012-06-11]. ISSN 1804-1280. Dostupné z WWW: <<http://ces.vse.cz/wp-content/travnickova11.pdf>>.

TŘEČEK, Čeněk. Volby v Egyptě vyhrálo Muslimské bratrstvo. Chce zavést šariú. [online]. *iDnes.cz*, 21.1.2012 [cit. 2012-06-11]. ISSN 1210-1168. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/volby-v-egypte-vyhralo-islamske-muslimske-bratrstvo-chce-zavest-sariu-13s-/zahranicni.aspx?c=A120121_141702_zahranicni_cen>.

VALACH, Milan. Apokalyptická očekávání jako projev systémové krize. [online]. *Britské listy*, 21.9.2011 [cit. 2012-06-11]. ISSN 1213-1792. Dostupné z WWW: <<http://www.blisty.cz/art/60323.html>>.